

Lunds Universitet
Sociologiska institutionen

"Från det att jag var liten har det alltid varit boll"

Om konstruktionen av femininitet bland elitsatsande fotbollstjejer

Författare: Elisabet Apelmo
Uppsats Soc 446, 41-80 p
Vårterminen 2005
Handledare: Thomas Brante

ABSTRACT

Författare: Elisabet Apelmo

Titel: "Från det att jag var liten har det alltid varit boll." Om konstruktionen av femininitet bland elitsatsande fotbollstjejer.

Uppsats Soc 344, 41-80 p, vårterminen 2005

Handledare: Thomas Brante

Sociologiska institutionen, Lunds Universitet

Svenska fotbollförbundet är numera det specialidrottsförbund som har flest kvinnliga medlemmar. Samtidigt tycks fotbollen förkroppsliga maskulinitetens idé, och fotbollsspelande kvinnor benämns som okvinnliga. Föreliggande arbete behandlar konstruktionen av femininitet bland elitsatsande fotbollstjejer i MFF: s dam utvecklingslag (DU).

Frågeställningen fokuserar på *tjeje*s tal om sig själva i en elitklubb inom en traditionell *mannsport*. Med hjälp av kvalitativa intervjuer och observation studerar jag fotbollstjejernas metoder för konstruktion av verkligheten ur ett etnometodologisk perspektiv.

De teoribildningar som jag använder är Robert W. Connells analytiska ramverk för studier av genus, George Herbert Meads modell av självets framväxande i sociala interaktioner, Sheldon Strykers identitetsteori, samt Pierre Bourdieus begrepp habitus, symboliskt våld och socialt fält. När det gäller den kvinnliga kroppens uttryck, rörelser och rumslighet utgår jag från Iris Marion Youngs essä "Att kasta tjejkast". Mead och Bourdieu kompletteras med Jennifer Hargreaves beträffande genuskonstruktion och sport. För studiet av tjejer kontra normalitet använder jag mig av Fanny Ambjörnssons undersökning av hur svenska gymnasietjejer upprätthåller och utmanar den normativa femininiteten. Vidare tar jag upp Anita och Rune Dahlgrens studie av flickfotboll, en studie av europeisk damfotboll av Ana Bunuel, Kari Fasting, Gertrud Pfister och Sheila Scraton, samt Jesper Fundbergs studie av pojkfotboll och maskuliniteter.

Min undersökning visar på hur genus ständigt (re)produceras. Jag menar att fotbollstjejerna i mitt material överskrider gränserna för den feminina normen. Genom fotbollstjejernas sätt att agera fysiskt och mentalt blir den feminina normen instabil, och en förändring av normen är möjlig. Förändringen motverkas dock av strukturella förhållanden, som exemplifieras av mediernas tröghet, omgivningens konservativa syn på tjejer som spelar fotboll samt idrottsrörelsens fasthållande av en syn på kvinnor och män som två skilda,

inbördes homogena grupper. En öppnare syn där både tävlingsorienterade tjejer och veka killar bereds plats inom idrotten har alla allt att vinna på.

Nyckelord: fotboll, damfotboll, idrott, sport, kropp, genus, femininitet, normalitet

Tack till

Katarina Sjöberg, uppsatshandledare hösten 2004

Thomas Brante, uppsatshandledare våren 2005

Johanna Esseveld och Ingela Kolfjord för genomläsning och kommentarer

Hannah och Mats, DU-lagets tränare

DU-lagets alla spelare

och sist men inte minst de sju spelare jag intervjuat!

Elisabet Apelmo

maj 2005

Innehållsförteckning

Inledning	6
Frågeställning och syfte	7
Bakgrund	7
Historik	7
Statistik	10
Fotboll som maskulinitetens manifestation	10
Teori	11
Genus	11
Självets framväxt i social interaktion	12
Identitet och emotion	13
Habitus, symboliskt våld och sportens fält	14
Kvinnor och kropp	16
Kvinnor och sport	17
Att bli tjej	18
För husfridens skull	20
Europeisk damfotboll	21
Pojkfotboll	22
Metod	23
Etnometodologi	23
Val av lag	24
Observation	24
Urval	25
Intervjuform och intervjusituation	25
Närhet och distans	26
Forskarrollen och etik	26
Analys	27
Att börja spela fotboll, en traditionellt manlig sport	27
Motivation till att spela fotboll	32
Talet om skillnader mellan dam- och herrfotboll	38
Fotbollsspelandets inverkan på konstruktionen av femininitet	42
Sammanfattning och reflektion	46
Litteraturförteckning	50

Inledning

Det här arbetet behandlar konstruktionen av femininitet bland elitsatsande fotbollstjejer i Malmö FF: s (MFF) dam utvecklingslag (DU). Frågeställningen fokuserar på tjejers tal om sig själva i en elitklubb inom en traditionell mannsport.

Min förförståelse grundar sig i mina tidigare sociologistudier. Jag har dels studerat MFF: s lag för flickor 14 år (F14), dels intervjuat en före detta damlandslagspelare. Under dessa studier upptäckte jag att det inte existerar någon tidigare svensk forskning ägnad konstruktionen av femininitet bland kvinnor (unga som gamla) som spelar fotboll eller något annat av de mer maskulina tävlingsinriktade lagbollspelen. Sociologerna Anita och Rune Dahlgren (1990) studerar flickors situation i fem olika ungdomsorganisationer, däribland Svenska Fotbollförbundet. De har emellertid fokus på föreningslivet som helhet, och de har inte ett konstruktivistiskt perspektiv. Det har däremot sociologen Ana Bunuel, idrottsociologerna Kari Fasting och Gertrud Pfister samt Sheila Scraton, verksam inom *Leisure and feminist studies* (1999) i undersökningen av nationella likheter och skillnader i spanska, norska, tyska och engelska kvinnors inträde i, tillgång till och möjligheter inom elitfotbollen. Även etnologen Jesper Fundberg (2003) har ett konstruktivistiskt perspektiv i sin studie av pojkfotboll och maskuliniteter. Till dessa tre undersökningar återkommer jag.

De teoribildningar jag huvudsakligen använder är samhällsvetaren Robert W. Connells (2003) analytiska ramverk för studier av genus, George Herbert Meads (1976) modell av självet framväxt i sociala interaktioner, sociologen Sheldon Strykers (se Stets & Turner 2005) identitetsteori, samt Pierre Bourdieus (1997; 1999a; 1999b) begrepp habitus, symboliskt våld och socialt fält. När det gäller den kvinnliga kroppens uttryck, rörelser och rumslighet utgår jag från statsvetaren Iris Marion Youngs (2000) essä "Att kasta tjejkast". Mead och Bourdieu kompletteras med idrottsociologen Jennifer Hargreaves (1994) beträffande genuskonstruktion och sport. För studiet av tjejer kontra normalitet använder jag mig av socialantropologen Fanny Ambjörnssons (2004) undersökning av hur svenska gymnasietjejer upprätthåller och utmanar den normativa femininiteten.

Genom fokuseringen på fotbollstjejernas metoder för konstruktion av verkligheten inordnar sig undersökningen i en etnometodologisk tradition (Jaber F. Gubrium & James A. Holstein 1997). De kvalitativa tekniker som framför allt används vid insamlandet av empirin är dels deltagande observation, dels ostrukturerade intervjuer (Karen Davies 1999; Steinar Kvale 1997; Marianne Liedholm 1999).

Arbetet inleds med att en historisk och statistisk bakgrund till svensk damfotboll skisseras. Här redogörs även för hur sporter kategoriseras som feminina respektive maskulina. Därefter presenteras de teoribildningar som används i undersökningen. Nästkommande avsnitt behandlar tillvägagångssättet – det etnometodologiska perspektivet och de kvalitativa metoder som används. Här problematiseras också närhet kontra distans i forskningsprocessen, forskarroll och etik. I analysen belyses teorin av empirin, dvs. resultaten från observationerna och intervjuundersökningen. Avslutningsvis sammanfattas uppsatsen som helhet.

Frågeställning och syfte

Frågeställningen lyder *hur talar tjejer i en elitklubb inom en traditionell manssport om sig själva?* Syftet är att med intervjuerna och observationerna belysa följande aspekter: Hur kom det sig att tjejerna började spela fotboll, en traditionellt manlig sport? Vilka är spelarnas nuvarande motiv till att spela fotboll? Hur talar spelarna om skillnader mellan dam- och herrfotboll? Hur inverkar fotbollsspelet på konstruktionen av femininitet?

Bakgrund

Bakgrunden inleds med en kort historik över svensk damfotboll. Historiken baseras på pedagogen Eva Olofssons (1989) kartläggning av kvinnornas deltagande i den svenska idrottsrörelsen under 1900-talet, idrottspedagogen Håkan Larssons (2003) studier av idrottsrörelsens jämställdhetsarbete de senaste decennierna, idrottsociologen Tomas Petersons (2000) distinktion mellan föreningsfostran och tävlingsfostran, journalisten Jennifer Wegerups (2005) skildring av damfotbollens framväxt, samt historikern Jonny Hjelm (2004) diskussion om rimligheten i uppdelningen av fotboll efter kön. Därefter följer en statistisk jämförelse med andra sporter (Riksidrottsförbundet [RF] 2003). Bakgrunden avslutas med en redogörelse för hur stereotypa synsätt på genus kategoriserar sporter som feminina, genusneutrala och maskulina, i en svensk studie av psykologen Nathalie Koivula (1999).

Historik

Olofsson (1989) kartlägger den organiserade kvinnoidrotten under 1900-talet, och jämför utvecklingen inom Fotbollförbundet och Gymnastikförbundet. Under första halvan av 1900-talet utvecklas fotbollen till den svenska "nationalsporten" trots att den endast utövas av ena halvan av befolkningen; den manliga. Fotbollen anses äga den manliga karaktären, och stärka mannen så att han kan bli en god soldat. Under slutet av 1960-talet börjar kvinnor spela

fotboll i större omfattning. I början av 1970-talet öppnar Svenska Fotbollförbundet dörrarna för damfotbollen, efter en utredning som bl.a. utreder om spelarnas bröst kan ta skada av fotbollsspelandet (Wegerup 2005, s 56). Samma spelregler kommer att gälla för damer som för herrar, till skillnad från t.ex. inom gymnastiken, som har skilda redskap, övningar och tävlingsprogram för kvinnor och män. I benämningen av fotboll poängteras dock mannen som norm: män spelar fotboll och kvinnor spelar damfotboll. I och med kvinnornas inträde ifrågasätts fotbollens funktion som fostrare av ynglingar till starka män. "Här kommer då väl till pass att stämma in i uppfattningen att kvinnorna betonar andra värden i fotboll än vad män gör. Den manliga respektive kvinnliga identiteten behöver inte ifrågasättas, därför att fotboll har olika mening för män och kvinnor" (Olofsson 1989, s 181). Genom att hävda att fotbollen har en social funktion för kvinnorna och främjar deras hälsa och därigenom även reproduktionen, kan synen på könen som två skilda och inbördes homogena grupper upprätthållas (Olofsson 1989).

Larsson (2003) studerar Riksidrottsförbundets olika handlingsprogram, och konstaterar att deras jämställdhetsarbete alltså grundas på en syn på män och kvinnor som olika. "I den jämställda idrotten konstrueras kvinnlig idrott som något kvalitativt annorlunda än manlig idrott och i den bemärkelsen har idrottsrörelsen skapat sig en jämställdhetsteknologi som gör tävlingsinriktade flickor, i synnerhet i tonårsperioden, onormala och problematiska" (Larsson 2003, s 10). Kvinnliga idrottare påstås vara relationsorienterade. Tävlingsidrotten i sig är dock inriktad på hård träning och prestation, vilket leder till en grundläggande konflikt för kvinnliga idrottare (Larsson 2003, s 8-10).

Sedan ca 1970 ges statliga bidrag till föreningar med ungdomsaktiviteter (Franzén och Peterson 2001). Peterson (2000) beskriver den motsättning som finns mellan föreningsfostran och tävlingsfostran (Peterson 2000, s 148) inom den svenska idrottsrörelsen. För samhället är idrottens roll som medborgarfostran, och dess förmåga att ge meningsfulla aktiviteter till stora grupper av barn och ungdomar, det intressanta. Alla folkrörelser har föreningsfostran gemensamt. Målet är att fostra till demokratiska umgängesformer grundade i respekt, likaberättigande och öppenhet. Folkrörelserna vänder sig till alla oavsett kön, klass, religion eller etnicitet. Inom idrottsrörelsen kombineras föreningsfostran med tävlingsfostran. Tävlingsfostran är inneboende i idrottens logik, och strävar mot selektering, rangordning och elitisering. Balansen mellan föreningsfostran och tävlingsfostran är inte enkel. Ju högre upp i åldrarna och i seriesystemen man kommer, desto mer tar tävlingsfostran överhanden (Peterson 2000, s 148-149). Petersons begrepp kan appliceras på Larsons resonemang. En större

betoning på föreningsfostran tycks därmed vara rådande inom flickidrotten än inom pojkidrotten, som istället betonar tävlingsfostran.

1984 vinner Sverige guld i det första officiella fotbolls-EM för damer. 1988 bildas damallsvenskan, och 1991 tar Sverige brons i första officiella VM för damer i Kina. 2003 leder svenska damlandslaget silver i VM i USA till ökad uppmärksamhet, ökade sponsorsintäkter och ökat publiksnitt i damallsvenskan. Unga fotbollsspelande tjejer får nya idoler och dam- och flicklagen får nya spelare (Wegerup 2004, s 8). Hjelm (2004, s 242) framhåller att den svenska fotbollshistorien både är en historia om seglivade genusstrukturer och manlighetsideal, och ett exempel på att maskulina idrotter faktiskt kan förändras. Ett exempel på seglivade strukturer ger Fundberg (2003), som i sin studie av ett pojkfotbollslag kommer fram till att inom laget hyllas en idealiserad, hegemonisk maskulinitet från "förr", som i övriga samhället ses som förlegad (Fundberg 2003, s 150). Ett annat exempel är mediernas uppmärksamhet. 2003 visas i svensk television totalt 170 timmar damidrott att jämföra med 1916 timmar herridrott (RF 2004). Ovanstående historiska utveckling visar på att förändringar trots allt skett. Wegerup (2005) pekar på ett intressant samband mellan dam- och herrfotboll. Det är framför allt i de klubbar som saknar stora herrlag som damfotbollen vuxit sig starkast. MFF är ett av få undantag, med både starkt dam- och herrlag. Detta gäller även på landslagsnivå. Till de länder som är störst inom damfotbollen hör USA, Norge, Sverige, Kina och Japan, samtliga länder som inte dominerar på herrsidan. I stora herrfotbollsnationer som England, Spanien, Italien och Frankrike är damfotbollen liten. Tyskland och på senare år även Brasilien hör till undantagen. De är stora inom både dam- och herrfotboll (Wegerup 2005, s 105).

Hjelm (2004, s 284) menar att uppdelningen på dam- och herrfotboll är ett exempel på en vanlig idrottsorganisatorisk lösning, och en legitim sådan. Hjelm tar upp fyra faktorer (av flera) som påverkar spelares fotbollskompetens: bollteknik, speluppfattning, fysisk styrka och snabbhet. Vad gäller bollteknik och speluppfattning finns, vid kvalitativt och kvantitativt identisk träning, inga biologiskt givna skillnader mellan män och kvinnor. Men vad gäller fysisk styrka och snabbhet menar Hjelm att vid samma träning blir männen starkare och snabbare. Här finns alltså en biologisk skillnad. Inom just fotbollen är styrka och snabbhet mer betydelsefulla, och dessa slår ut bollteknik och speluppfattning. Om målet är att matcherna ska vara spännande för spelare och publik, och så många som möjligt ska ges möjlighet att spela tävlingsinriktad fotboll, måste spelarnas förutsättningar vara jämlika. Hjelm jämför med boxningen. En tungviktsboxande amatör segrar lätt över en tekniskt mästertlig lättviktsboxare. För att komma tillrätta med detta problem har man inom boxningen

infört olika viktklasser. Av samma skäl är enligt Hjelm (2004) den enda rimliga lösningen att dela upp fotbollen efter kön. I sporter där den fysiska styrkan och snabbheten inte är avgörande kan kvinnor mycket väl hävda sig mot män. Wegerup (2005) tar som exempel svenskan Helen Johansson som 1995 vann över alla manliga travkuskar i franska Prix D'Amérique, och kinesiskan Zhang Shan, som vann i den mixade skytteklassen i OS i Barcelona 1992 (Wegerup 2005, s 24).

Statistik

Fotbollförbundet är numera det specialidrottsförbund som har flest kvinnliga medlemmar, 197 285 st. år 2002, att jämföra med 807 812 män. Kvinnorna utgör 20% av medlemmarna. Fotbollförbundet är därmed inte med bland de tio förbund som domineras av kvinnor: ridsport, gymnastik, konståkning, gång, friidrott, danssport, simning, volleyboll, akademisk idrott och dövidrott. Lägst andel aktiva kvinnor har ishockey och styrkelyft (RF 2003, s 5).

Statistiken om invandrade kvinnor är inte lika utförlig. Generellt avtar idrottsutövandet bland invandrarflickor, 13-20 år gamla, ju längre ursprungslandet ligger från Sverige (RF 2002, s 4). Mest idrottar flickor födda i Sverige av en eller två invandrade föräldrar, något mindre de som är födda i övriga Europa, och minst idrottar de som är födda utanför Europa. Fotboll är den största sporten bland invandrarflickor (födda i Sverige med en eller båda föräldrar invandrade, eller födda utanför Sverige), tätt följt av ridsport och basket. Basket är vanligare än bland ungdomar födda av svenska föräldrar, och är också vanligare bland invandrade flickor än pojkar (RF 2002, s 7).

Fotboll som maskulinitetens manifestation

Koivula (1999) studerar hur stereotypa övertygelser om genus resulterar i kategoriseringar av sporter som feminina, genusneutrala eller maskulina, och hur olika sporters karaktäristika och krav uppfattas. De sporter som i Koivulas studie ses som mest feminina är synkroniserad simning, balett, dans, konståkning och gymnastik, vilka karaktäriseras av skönhet och grace. Även aerobics ses som en feminin sport, inte på grund av dess visuella estetiska njutbarhet, utan dess kroppsformande syfte dvs. viktnedgång och utseendemässig förbättring. Bland de som upplevs vara genusneutrala finns simning, tennis, basketboll och volleyboll. De sporter som anses vara mest maskulina är boxning, brottning, diskus/kulstötning och tyngdlyftning, samt lagsporterna rugby, fotboll och ishockey. Fotboll karaktäriseras av och kräver intelligens, styrka och uthållighet, hastighet, våld och fara/risk, laganda och maskulinitet. "This sport [...] seems in many societies to be a manifestation of our concepts of masculinity,

a display of true manliness further heightened by the embodiment of our beliefs about femininity in the cheerleaders on the sidelines" (Koivula 1999, s 54).

Teori

Efter en inledande beskrivning av genus som social konstruktion (Connell 2003), behandlas Meads (1976) teoribildning om självet framväxande genom rollövertagande i sociala interaktioner, samt sociologen Tamotsu Shibutani (1955, se Charon 2004) utveckling av Meads modell, så som den beskrivs av Joel M. Charon (2001). Jan E. Stets och Jonathan H. Turner (2005) redogör för Strykers identitetsteori och hur den knyts till emotioner. Vidare behandlas Bourdieus (1997; 1999a; 1999b) begrepp habitus, symboliskt våld och idrotten som ett socialt fält. Därefter följer ett avsnitt om hur strukturella begränsningar i det västerländska samhället skapar en typiskt kvinnlig situation, vilket får konsekvenser för den kvinnliga kroppens uttryck, rörelser och rumslighet (Young 2000). Hur rollövertaganden leder till konstruktionen av femininitet respektive maskulinitet beskrivs i avsnittet om kvinnor och sport (Hargreaves 1994). I Ambjörnssons (2004) undersökning av gymnasietjejeers konstruktion av femininitet diskuteras de egenskaper och önskvärda relationer som kopplas till den normativa femininiteten, och upprätthållandet av skillnader mellan kvinno- och manskroppen. Teoridelen avslutas med tre avsnitt som tar upp tidigare studier av fotboll. Dahlgren och Dahlgren (1990) studerar flickor och unga kvinnors delaktighet och inflytande i föreningslivet, däribland fotbollsföreningar. Bunuel et al (1999) jämför kvinnliga elitfotbollsspelares situation i fyra europeiska länder. Fundbergs (2003) studie av ett pojkfotbollslag beskriver hur spelare och tränare låter det som benämns som feminint få stå för det svaga och mindre bra.

Genus

En av utgångspunkterna för uppsatsen är synen på genus som social konstruktion. Genus begreppsliggör "att det inte finns något 'naturligt' – dvs. oavhängigt social och kulturell påverkan – i hur män och kvinnor, manligt/kvinnligt definieras i vår kultur eller i andra kulturer" (Gothlin 1999, s 4). Det är inte det biologiska könet som styr vem, vad och hur individen är, utan det är vad individen gör som skapar henne som individ. Konstruktionen av genus är inte något en gång för alla fastlagt, utan en ständigt pågående och föränderlig process.

Connells (2003) begreppsapparat för studier av genus fungerar väl att applicera på DU-laget i mitt material. En genusregim är ett mönster i en organisations eller institutions genusarrangemang. Genusregimen i en institution överensstämmer ofta med det större mönstret i samhället, den allmänna genusordningen, men den kan också avvika. Det är möjligt att förändra en genusregim, men förändringarna möter ofta motstånd (Connell 2003, s 75).

Genusregimen i en institution eller genusordningen i ett samhälle består av många genusrelationer. Genusrelationerna kan vara direkta eller indirekta. Här kan exempelvis en marknad, TV eller internet fungera som mellanhand. Genusrelationerna skapas hela tiden i vardagen, och existerar inte om inte individerna skapar dem. Individerna får inte skapa dem hur de vill – genuspraktikerna är hårt styrda. Varaktiga och vidsträckta mönster för sociala relationer, strukturer, ger möjligheter men också konsekvenser. I det västerländska samhället ger t.ex. patriarkaliska strukturer i form av religiösa, politiska och vardagliga praktiker män auktoritet över kvinnor. Praktikerna formas av strukturerna. Genusrelationernas strukturer har dock ingen existens utanför praktikerna, utan de måste vidmakthållas genom social handling (Connell 2003).

Att det existerar fysiska skillnader mellan bl.a. kvinnors och mäns fortplantningsorgan är ett faktum, men betydelsen och de sociala effekterna av dessa skillnader är omdiskuterade (Connell 2003, s 46-58). Connell anger flera skäl till att det inte går att dela in människokroppen i två skilda och inbördes homogena grupper av män respektive kvinnor. Framför allt överlappar de fysiska kännetecknen hos män som grupp och kvinnor som grupp varandra. Vuxna män är t.ex. genomsnittligt längre än kvinnor, men många kvinnor är längre än många män. Connell menar vidare att principen om egenskapernas dikotomi kopplar samman fysiska skillnader och sociala effekter (Connell 2003, s 58). Enligt denna princip är kvinnor intuitiva, känslösa, omvårdande och sexuellt lojala, medan män är rationella, tystlåtna, aggressiva och promiskuösa. Men även i studier som fokuserar på egenskaper och personlighetsmönster är det allmänna mönstret att det finns stora likheter mellan kvinnor och män (Connell 2003, s 60).

Självets framväxt i social interaktion

Självet är enligt Mead (1976) den inre omgivning gentemot vilken individen handlar när hon reflekterar. Mead ser självets som ett socialt objekt, ett bland många andra objekt för den handlandes handling. Självets uppstår i sociala interaktioner och står under fortlöpande förändring. Mead delar upp självets framväxande i två stadier: lekstadiet och spelstadiet. Till dessa lägger Shibutani (1955 se Charon 2004, s 76) ett tredje: referensgruppsstadiet.

Lekstadiet. Barnet tillägnar sig språket, och objekten ges namn och identifieras. Signifikanta andra, dvs. andra som är viktiga för barnet, till en början i regel föräldrarna, fungerar som rollmodeller. De signifikanta andra ger barnet möjligheter att se sig själv genom namngivande och definition. Självet interagerar endast med en signifikant andre åt gången, och barnet kan inte uppfatta en grupp av signifikanta andra. Denna åtskillnad av de olika signifikanta andra leder till att barnets själv är segmenterat (Mead 1976).

Spelstadiet. På detta stadium kan barnet liksom i ett spel överblicka situationerna, och relatera till många andra samtidigt. Självet är ett helt själv och alla signifikanta andra sammanförs till ”den generaliserade andre”. Det sker ett rollövertagande, när barnet övertar ”den generaliserade andres” perspektiv, dvs. summan av de attityder som riktas mot henne. Attityderna gäller samhället såväl som självet. I och med övertagandet av ”den generaliserade andres” perspektiv internaliseras samhället, eller den sociala gruppen. Rollövertagandet är ett dolt handlande och möjliggör framväxandet av självet. Rollövertagandet möjliggör också social kontroll, ger perspektiv på omvärlden, vägleder det fortsatta handlandet, möjliggör påverkan av andra, samarbete, kommunikation med symboler, och hjälper slutligen till att bedöma nuet i ljuset av både det förflutna och framtiden (Mead 1976).

Referensgruppsstadiet. Detta stadium utvecklas alltså av Shibutani (1955 se Charon 2004, s 76). Referensgruppsstadiet är karaktäristiskt för ett industriellt urbant ”massamhälle”. Referensgruppen är den grupp ur vilkens perspektiv individen ser omvärlden. Individen lever i många olika sammanhang, och har många olika referensgrupper. Det kan vara grupper individen är medlem i, men också sociala kategorier som klass eller etnisk grupp. De som befinner sig närmast i tid och rum behöver inte vara ens referensgrupp. En grupp som befinner sig på fysiskt avstånd, och som individen inte tillhör, kan vara hennes referensgrupp om hon vill tillhöra den (Shibutani 1955 se Charon 2004, s 37).

Identitet och emotion

Stets och Turner (2005) beskriver Strykers identitetsteori och dess koppling till emotionerna. Stryker menar att varje individ har flera hierarkiskt organiserade identiteter, en för varje nätverk i vilket individen har en position och en roll. Ju mer framträdande en identitet är, desto högre upp befinner den sig i hierarkin. En individs identitetshierarki är dock begränsad av hennes/hans position i en social struktur och i nätverkets kultur. Positionerna bär på kulturella koder och förväntningar på ett passande och lämpligt beteende i relation till andra och deras positioner i nätverket. Nätverkets struktur och kultur sätter gränsen för vilka identiteter som är möjliga inom just detta nätverk. Ofta överensstämmer förväntningarna och

de presenterade identiteterna med varandra, då valet av identitet är beroende av omgivningens acceptans (Stets & Turner 2005).

Engagemanget i en specifik identitet och den plats identiteten har i individens hierarki är beroende av kvantitativa och kvalitativa faktorer. Ju fler människor som är knutna till det aktuella nätverket, desto starkare engagemang för identiteten. Ju djupare och intensivare bandet till de andra i nätverket är, desto starkare engagemang. Emotionerna vid bekräftelse eller utebliven sådan kan vara både starka/svaga och positiva/negativa. Om en identitet högt upp i hierarkin bekräftas av ett stort nätverk eller i ett nätverk med starka band är de emotionella reaktionerna starka och positiva. Om bekräftandet uteblir är emotionerna starkt negativa. Om den presenterade identiteten är långt ner i individens hierarki är såväl de positiva som de negativa emotionerna svaga (Stets & Turner 2005, s 118).

Emotionernas roll i identitetsprocessen kan enligt Stryker förstås på tre sätt: (1) Är bekräftelsen positiv flyttas identiteten uppåt i hierarkin, är den negativ flyttas identiteten nedåt i hierarkin. (2) Om identitetsbeteendet bedöms som adekvat enligt de normativa förväntningar och kulturella värden som är rådande i ett specifikt socialt nätverk uppstår positiva emotioner. Självkänslan stärks. Vid det motsatta uppstår negativa emotioner som förlägenhet och skuld, och andra i nätverket upplever ilska och besvikelse. (3) När individen upplever positiva emotioner som ett resultat av bekräftelsen från andra, fortsätter hon/han utveckla gemensamma emotioner med de andra, och engagemanget i identiteten förstärks. Dessa emotionellt laddade reaktioner fungerar som social kontroll. Om individen upplever negativa reaktioner justeras beteendet (Stets & Turner 2005).

Habitus, symboliskt våld och sportens fält

Bourdieu (1999b) använder begreppet habitus för att förklara de "val" de sociala agenterna gör. Agentens habitus skapas av de sociala betingelser som är knutna till den position agenten har i det sociala rummet. Såväl habitus som positionerna i det sociala rummet är på samma gång differentierade och differentierande. Bourdieu liknar habitus vid smak, disposition eller speluppfattning: "habitus utgör detta slags praktiska sinne för vad som bör göras i en given situation" (Bourdieu 1995, s 37-38). Habitus utgör både dispositioner för distinkta och distinkta praktiker, och klassificeringsscheman, dvs. olika seende- och indelningsprinciper. De objektiva strukturerna (formen hos det som är) tycks därigenom överensstämma med de kognitiva strukturerna (kunskapens former), liksom "världens gång och förväntningarna på den" (Bourdieu 1999a, s 21).

Det symboliska våldet inrättas genom det gillande den dominerade ger den dominerande (Bourdieu 1999a, s 48), som en effekt av att de dominerades tankar och perceptioner struktureras i enlighet med den dominansrelation som tvingas på dem. Deras kunskapsakter blir därför akter av erkännande och underkastelse. Bourdieu poängterar dock att det inte är tal om en frivilligt vald underkastelse. Den symboliska kraften utlöser snarare dispositioner som finns inristade i kropparna.

Individerna agerar inom flera olika sociala fält. De olika fälten är avgränsade gentemot varandra, och ens habitus underlättar eller försvårar inträdet i dem. Positionerna inom fälten karaktäriseras av tillgången på ekonomiskt och symboliskt kapital. Inom de relativt autonoma fälten värderas de olika kapitalsorterna olika. Det förs en kamp om positionerna mellan de olika fälten, men kampen förs även mellan positionerna inom fälten (som även benämns som slag- och kraftfält). Inom fältet för sport utspelas t.ex. strider om monopolet att fastställa den legitima definitionen av sportpraktiken och om vilken legitim funktion sportaktiviteten ska ha. Detta fält är i sin tur inskrivet i fältet för kamperna om definitionen av den legitima kroppen, och det legitima bruket av kroppen. Dessa kamper förs mellan aktörerna på fältet, däribland tränare, ledare, gymnastiklärare, läkare, sportjournalister, försäljare av sportvaror och sporttjänster och idrottssociologer och -historiker (Bourdieu 1997, s 197).¹

I analysen kompletterar jag habitusbegreppet, genom att göra en distinktion mellan pushfaktorer och pullfaktorer. Sociologen Marie Björklund (2001) använder "push" och "pull" som förklaringsmodell i en studie av amatörboxare. Push står för dåtiden, dvs. den sociala bakgrund som disponerar individen att handla på ett visst sätt. Det är denna disposition Bourdieu kallar habitus (Bourdieu 1999b, s 19). Pull står för framtiden och de faktorer som fungerar som dragningskraft på individen. I nuet, mellan push och pull, finns utrymme för en viss kreativitet. Där kan individen utifrån sin sociala bakgrund, (push) och uppfattningarna om framtida möjligheter, (pull), göra ett val (Björklund 2001).

¹ Hargreaves (1994) kritiserar Bourdieu, och menar att han behandlar individen som en del i systemet, utan möjlighet att göra motstånd mot systemet eller förändra sociala relationer (Hargreaves 1994, s 21). Sociologen Beverley Skeggs (2000) menar att Bourdieu varken redogör för hur det går till när individen anpassar sig till sin sociala position i det sociala rummet eller hur det går till när individen motsätter sig anpassningen (Skeggs 2000, s 132). Connells (2003) teoribyggnad är mer dynamisk, då genusrelationerna och dess strukturer ständigt (åter)skapas och därmed står under ständig förändring, om än långsamt och under starkt motstånd. Även i queerteorin, som beskrivs kortfattat nedan, finns möjligheten till förändring genom överskridandet av eller misslyckandet i att uppnå normen (Ambjörnsson 2004; Rosenberg 2003).

Kvinnor och kropp

Bourdieu (1999a) menar att könsuppdelningen tycks finnas objektiverad i tingen, i den sociala världen, och förkroppsligad i kropparna i agenternas habitus, som varseblivnings-, tanke- och handlingsscheman. "Den sociala världen konstruerar kroppen som bekönad verklighet, och reservoar för bekönande seende- och indelningsprinciper" (Bourdieu 1999a, s 22).

Differentieringsförfarandet uppmuntrar de praktiker som passar, eller anses naturliga och normala för hans respektive hennes kön, och avskräcker från det opassande, otänkbara eller extraordinära. Detta gäller särskilt de sexuella praktikerna, men även kroppshållningar, sätt att gå, att hålla huvudet eller blicken inpräntas. Genom den manliga dominansen konstitueras det kvinnliga varat som ett varseblivet vara. Då kvinnor främst existerar som objekt för och genom andras blickar, befinner de sig i ett permanent tillstånd av kroppslig osäkerhet eller symboliskt beroende (Bourdieu 1999a).

Young (2000) beskriver närmare vilka effekter kvinnors underordning har på deras rörelsemönster när hon i essän "Att kasta tjejkast" tar upp det kvinnliga varats typiska kroppsliga stil. I en specifik sociokulturell situation (i detta fall det urbana, västerländska samhället) definieras kvinnor, utöver individuella variationer, av historiska, sociala, kulturella och ekonomiska begränsningar. Det "kvinnliga" består i just dessa strukturer och villkor som skapar avgränsningarna för det att vara kvinna i en specifik situation. Young menar att den kvinnliga målinriktade rörelsen tar sig tre uttryck. Dessa är: (1) Ambivalent transcendens. Kvinnor har en tendens att inte sträcka ut, luta eller vrida sig helt eller fullfölja rörelsen i riktning mot det avsedda målet. De använder också mindre utrymme än vad som finns tillgängligt för dem. (2) Återhållen intentionalitet. Vid fysiskt krävande uppgifter uppstår ofta tvivel över om kroppen klarar av att göra vad som krävs, och rädsla för att göra sig illa. Rörelsen mot målet är avvaktande, kringgående och halvhjärtad, och förutsägelsen bekräftas. (3) Brutet enhet med omgivningen. Ofta används inte hela kroppen utan bara den kroppsdel som är mest kopplad till uppgiften (Young 2000). Dessa tre uttryck har enligt Young sin grund i samhällets definition av kvinnan som den Andra, som ren kropp, där kroppen är ett objekt för andra att iaktta och göra saker med. Kvinnan är samtidigt ett subjekt och ett objekt för sig själv. I samma stund som rörelsen utförs måste kroppen kontrolleras och manövreras. "När vi trots allt försöker [ta oss an en uppgift som kräver styrka] är vi noga med att hålla koll på kroppen så att vi varken ser löjliga ut eller framstår som alltför starka" skriver Young (Young 2000, s 263-264). Det är möjligt att överskrida denna typiska kvinnliga situation eller allmänna uppfattning av vad det är att vara kvinnlig, men det är fortfarande bestämmande i negativ mening: något har undflytts eller övervunnits. Avslutningsvis nämner Young

möjligheten att dessa tvivel på den fysiska kroppen kan få vidare konsekvenser. De kan vara en orsak till kvinnors "allmänna avsaknad av tilltro till våra kognitiva resurser och vår ledarskapsförmåga" (Young 2000, s 276).

Bourdieu (1999a) menar likt Young att de negativa "kollektiva förväntningarna" på kvinnors fysiska förmåga tenderar att bli en del av kroppen i form av permanenta dispositioner. Bourdieu tar dock upp just idrotten som ett medel att förändra dessa dispositioner. Ett intensivt idrottande ger "upphov till en genomgripande omvandling av kvinnors subjektiva och objektiva erfarenhet av sin kropp [...]. Kroppen upphör att endast vara något som är gjort för att betraktas eller som man måste titta på för att förbereda för att bli betraktat, och förvandlas från kropp för andra till kropp för sig, från passiv och påverkad kropp till aktiv och agerande kropp" (Bourdieu 1999a, s 82). Fotbollens kroppsliga praktik blir därmed en del i habitus, och införlivas i självuppfattningen.

Kvinnor och sport

Hargreaves (1994) beskriver mer specifikt genuskonstruktionen i relation till sport. Hargreaves menar, liksom Bourdieu, att från födseln är den fysiska kroppen den plats där konstruktionen av genus sker. Genom kroppen upplevs maskulinitet respektive femininitet. Genom de lekar som de vuxna leker med de små flickorna respektive pojkarna, genom vilka leksaker de lite större barnen får och vilka lekar som uppmuntras och hur mycket frihet de ges, lär sig flickorna att de ska vara lugna och återhållsamma och pojkarna att de ska vara fysiskt aktiva. Genom kontakterna med familj, grannar och vänner, i hemmet och i den offentliga miljön, genom de representationer som de möter i medierna förstår barnen snabbt vad det innebär att vara flicka respektive pojke. "Constant exposure to a social world that is full of cultural signs of sexual difference makes it very difficult for children to behave so that their biological sex is not convergent with their gender" (Hargreaves 1994, s 148).

Pojkarna uppmuntras att delta i aggressiva, tuffa och i vissa fall även våldsamma tävlingssporter. Flickorna i sin tur tar del i mer estetiserade och uttrycksfulla sporter. De kulturella bildernas fokus på sexualitet och femininitet ökar tonårsflickornas självmedvetenhet. Konstruktionen av tonårsflickornas femininitet är tätt kopplad till konsumtionskulturen enligt Hargreaves (1994, s 156). Kommersialiseringen och sexualiseringen av kvinnokroppen bygger också på en heteronormativitet, dvs. heterosexualiteten ses som den självklara och naturliga normen. Konsumtionskulturens bilder är svåra att ignorera eller motsätta sig. Få tonårsflickor känner sig väl till mods eller är stolta över sina kroppar. Detta leder till att många tonårsflickor väljer sporter som "förbättrar" deras

kropp och förmodade attraktionskraft, istället för att sporta för sportens egen skull. Men det finns även en klasskillnad. Medelklassflickor är enligt Hargreaves mer benägna att sporta, medan arbetarklassflickor, som ser en framtid med man, barn och ett hushåll att sköta, sportar mindre. Sport har för dem ingen anknytning till deras idealiserade bild av femininiteten (Hargreaves 1994, s 156-157)².

Sporter som betonar balans, koordination, flexibilitet och grace karaktäriseras som feminina och är också de sporter som är mest sexualiserade. Kvinnor som spelar traditionellt manliga sporter som fotboll, kallas ofta för maskulina, lesbiska, okvinnliga osv. "The acquisition of strength, muscularity and athletic skill has always been empowering for men, whereas for women it is valued far less and in some cases is denigrated. [...] the assumption that it is 'unwomanly' to have a muscular physique is still widespread" (Hargreaves 1994, s 146). Många framstående heterosexuella idrottskvinnor känner sig nödgade att överdriva konventionellt feminina attribut som smink och smycken, och de visar sig ofta tillsammans med pojkvänner eller makar för att undgå anklagelserna. Sprinterstjärnan Florence Griffith-Joyner är ett av de mer omtalade exemplen. Sminkad, smyckad och med åtsmitande kläder tar hon OS-medalj 1988, på en tid som många manliga sprinterlöpare svårligen slår (Hargreaves 1994, s 167; Olofsson 1989, s 11). Exemplet Griffith-Joyner kompliceras ytterligare av de dopingmisstankar som följde henne – var det en kemiskt framställd manlighet hon försökte dölja? Många lesbiska idrottare känner sig tvingade att dölja sin sexualitet (Hargreaves 1994; Koivula 1999; Larsson 2003). Homofobin florerar även inom MFF Dam. "Tidsbrist i kombination med SKRÄCK [sic] hade hållit mig borta från duschen" berättar naprapaten Annika Madsen i klubbens jubileumsbok. Vänner hade nämligen upplyst henne om förekomsten av spelare som var: "Lesbiska! Det vet du väl, alla é ihoppa med alla och dom våldtar nya brudar i duschen!" (Madsen 2000, s 113).

Att bli tjej

Ambjörnsson (2004) undersöker konstruktionen av femininitet i en heteronormativ ordning bland gymnasietjejer i Stockholm. Kritiken av heteronormativiteten härrör från queerteorin, och är teorins mest centrala ansats. Queerteorin har utvecklats i engelskspråkiga länder sedan 1980-talet, av framför allt filosofen Judith Butler och litteraturvetaren Eve Kosofsky Sedgwick, med rötter i Michel Foucaults och Jaques Derridas poststrukturalistiska teorier. Med begreppet heteronormativitet avses "de institutioner, strukturer, relationer och handlingar

² Hargreaves refererar här till den brittiska kulturforskaren Angela McRobbie (1991), dock utan att klargöra om det rör sig om just brittisk eller om västerländsk medel- och arbetarklass.

som vidmakthåller heterosexualitet som något enhetligt, naturligt och allomfattande" (Rosenberg 2003, s 100). Inledningsvis beskriver Ambjörnsson normalitetens natur utifrån bl.a. Butler (1991; 1993, se Ambjörnsson 2004, s 22-24). Normen existerar endast i relation till vad den inte är. Detta andra ses som avvikande. Heterosexualitet existerar sålunda bara i relation till homosexualitet och på samma sätt existerar stora, starka killar endast i relation till små, svaga tjejer. Relationen mellan normen och avvikelsen är hierarkisk. I det västerländska samhället är t.ex. mannen överordnad kvinnan. Normerna söker sin mening i avvikelsen, och är därför beroende av den. Därmed blir normen instabil. Häri ligger förändringspotentialen. Genom att misslyckas med att uppnå normen, eller överskrida dess gränser, visas på sprickor i det annars så normala (Ambjörnsson 2004, s 24). I sin undersökning studerar Ambjörnsson elever dels från Barn- och Fritidsprogrammet (BF), merparten med arbetarklassbakgrund, dels Samhällsvetenskapsprogrammet (S), där de flesta kommer från medelklassen. De aspekter i Ambjörnssons studie som har störst relevans för min undersökning är (1) de egenskaper som kopplas till den normativa femininiteten, (2) de relationer som ses som önskvärda, samt (3) hur skillnader mellan kvinno- och manskroppen upprätthålls (Ambjörnsson 2004).

I Ambjörnssons material framkommer att den normativa femininitet som medelklasstjejerna i S eftersträvar att förkroppsliga inbegriper egenskaper som måttfullhet, tolerans, kontroll, empati och vänlig tillgänglighet. När S-tjejerna lämnar det offentliga rummet och umgås med varandra blir de dock mer högljudda och frisläppt storvulna i sina rörelsemönster. Arbetarklasstjejerna i BF däremot betecknar sig själva som okvinnliga, och är medvetet fula i munnen och högljudda. Ambjörnsson menar att BF-tjejernas förkastande av de egenskaper som formar den normativa femininiteten dels framstår som en välartikulerad och medveten opposition, dels som ett uttryck för de känslöstrukturer de socialiserats in i. Genom att agera oppositionellt reproduceras deras relativa underläge (Ambjörnsson 2004).

För att bli en riktig kille eller tjej i den heteronormativa begärsordningen krävs att man behärskar två relationer: heterosexuella och homosociala, dvs. samkönade vänskapsrelationer. Det är viktigt att kunna få "rätt" pojkvän och att uppvisa lagom mycket sexualitet för att erhålla status som en framgångsrik och normal tjej. Horan och den okvinnliga eller lesbiska står som två negativa poler. Bland medelklasstjejerna i Ambjörnssons studie är de homosociala relationerna viktigast. Bland arbetarklasstjejerna är däremot de heterosexuella relationerna viktigast. Dels på grund av att de flesta har pojkvänner, dels för att det som inbegrips i kvinnlig vänskap, t.ex. att vara snäll, tala om känslor, inte gråla, står i konflikt med deras syn på hur tjejer ska vara (Ambjörnsson 2004).

Skillnaden mellan mans- och kvinnokroppen i syfte att skapa åtrå, framstår bland tjejerna i Ambjörnssons studie som en oproblematiserad sanning. Genom t.ex. rakning, sminkning, klädval och träning upprätthålls kvinnokroppen som heterosexuell och "naturligt" feminin. Men även här gäller det att vara lagom, annars ses det som misslyckat. Att uttrycka ett missnöje över kroppen framstår som ett sätt för en tjej att visa att hon är en normal tjej "genom att hon behärskar den kritiska diskursen om kvinnokroppen" (Ambjörnsson 2004, s 179).

För husfridens skull

Dahlgren och Dahlgren (1990) undersöker flickors möjligheter att delta och påverka i fem olika organisationer: Svenska fotbollförbundet, Svenska ridsportens centralförbund, Svenska simförbundet, Svenska scoutförbundet och Förbundet Vi unga. Enligt Dahlgren och Dahlgren har folkrörelserna bidragit till den unge mannens demokratiska fostran. Nu ska även de unga kvinnorna fostras, och Dahlgren och Dahlgren deklarerar redan i inledningen att de är övertygade om "att man måste tillämpa något andra metoder" (1990, s 12) när man närmar sig flickorna. Detta är de enligt samma inledning överens om med flertalet av de föreningsrepresentanter som intervjuas. Dahlgren och Dahlgren menar vidare att fotbollstränare och ledare med åren har utvecklat en ledarstil som fungerar väl med pojkarna. Pojkarna lyckas med sin träning, och får hög status. Strukturen är stabil och etablerad. Men "fotbollssamhället med sin manliga hegemoni hotas alltså av flickorna" (Dahlgren & Dahlgren 1990, s 19) i och med den växande flick- och damfotbollen.³ En manlig utbildningsansvarig berättar att han hörde allsvenska damlagsspelare tala om fotboll på ett enligt honom manligt vis. Det var märkligt tycker han och tillägger "med viss avsmak, att han tyckte att de tjejerna var 'på gränsen' till killar" (Dahlgren & Dahlgren 1990, s 47). Dahlgren och Dahlgren konstaterar att "det är uppenbarligen bra – ska vi säga för husfridens skull – om damfotbollen inte blir resultatinkriktad på samma sätt som herrfotbollen" (1990, s 48).

Damfotbollen hotar alltså herrfotbollens stabilitet och hegemoni och för husfridens skull är det säkrast att damfotbollen inte blir för lik herrfotbollen. Men vad tycker flickorna själva? Dahlgren och Dahlgren (1990, s 19) kommer fram till att för flickorna handlar fotbollen ofta om att vinna. Två 14-åriga flickor säger i intervjun att det är "dålig ordning" på deras träning.

³ Jag menar att Dahlgrens och Dahlgrens beskrivning av pojkfotbollen som stabil och etablerad, med en väl fungerande träning som ger goda resultat är alltför okritisk. Fem år efter Dahlgrens och Dahlgrens undersökning inleder Fundberg (2003) sin studie av ett pojkfotbollslag och deras tränare. En sexistisk, rasistisk och homofob jargong tillhör lagets vardag. Även om pojkfotbollens tävlingsfostran lyckas går det inte att bortse från att föreningsfostrans mål, att fostra till demokratiska umgängesformer som bygger på respekt, likaberättigande och öppenhet, inte uppnås.

"Dom [tränarna] är jättesnälla [...] men vi vill ju ändå lära oss mycket". Flickorna vill att tränaren ska vara "en sån där hård och bestämd, som man ändå kan prata med" och de vill ge "allt på träningen". Om pojkarna säger flickorna att "dom har bättre träning", tränaren "kör jättehårt" och flickorna tror att pojkarna därför lär sig mer (Dahlgren & Dahlgren 1990, s 20-21). Det tycks förhålla sig så att flickorna själva är resultatintresserade, vill ha hård träning och vinna, medan det omgivande fotbollssamhället vill hålla dem tillbaka. Dahlgren och Dahlgren vidhåller dock att flickorna tränar för gemenskapens och det socialas skull.⁴

De båda forskarna konstaterar att många flickor förmodligen slutar på grund av strukturella omständigheter. Flickorna har sämre ledare, träning och träningstider, vilket dessutom ger flickorna signaler om att de är mindre värda än pojkarna. Såväl lokala som nationella medier åsidosätter damfotboll på alla nivåer. Dahlgren och Dahlgren tar även upp vikten av föräldrarnas engagemang: "då säger flickorna att man gärna vill kunna berätta lite hemma. Det är kanske inte alla flickor, som har denna möjlighet och sällan får de idag, kan tänka, respons från sina mödrar" (1990, s 28). Många tränare och ledare i Dahlgren och Dahlgren undersökning tycker det är problematiskt att flickorna inte tar träningen på samma allvar som pojkarna. Det visar sig dock att i de fall ökade resurser satsas på de unga kvinnorna ökar också deras motivation.

Europeisk damfotboll

Sociologen Bunuel, idrottsociologerna Fasting och Pfister samt Scraton, verksam inom Leisure and feminist studies (1999) studerar nationella likheter och skillnader i spanska, norska, tyska och engelska kvinnors inträde i, tillgång till och möjligheter inom elitfotbollen.

⁴ Dahlgren och Dahlgren både reproducerar och producerar en syn på flickor som socialt orienterade och pojkar som aggressiva och tävlingsorienterade. Att de aktivt medverkar i konstruktionen blir tydligt i följande citat ur en intervju med en manlig lagledare:

"Och det går att skälla på dom [unga kvinnorna], om de inte gjort sitt bästa?"

Ja, det får man göra.

Utan att de gråter?"

Ja, det händer väl att dom gråter, det gör dom. Ja för fasen. Det är helt klart. Dom är mer känsliga. De tål inte motgångar och så... [...]

Pojkarna då, ska dom ha kritik för att bli bra?"

Nej, det tror jag inte.

Men de TÅL mer kritik?"

De TÅL mer...

Blir de förbannade eller...? (kvinnlig intervjuare)

Eller sura...? (manlig intervjuare)

Ja hur fan blir man...?"

Vad är det för reaktion från killarna?"

Då får man samma skitord tillbaka. Det får man aldrig från en dam alltså... (skratt)

Det är konfrontation då och lite munhuggande?"

Ja, det blir det bland seniorerna."

De båda intervjuarna bistår gärna med förslag när det går trögt i intervjun.

En jämförelse med mitt material är intressant just med de nationella likheterna och skillnaderna som utgångspunkt. I Norge och Tyskland ökar antalet aktiva inom damfotbollen kraftigt. I England sker utvecklingen något långsammare och i Spanien befinner sig damfotbollen i en "kick-off" fas (Bunuel et al 1999, s 107). Kvinnorna i Norge, Tyskland och England började spela fotboll i informella sammanhang när de var 4-6 år, uppmuntrade av män i deras omgivning: pappor, bröder och manliga vänner. De spanska kvinnorna i studien började däremot spela relativt sent, i 11 års åldern, uppmuntrade framför allt av kvinnliga vänner. Många av kvinnorna stötte på hinder från den av män kontrollerade fotbollsvärlden under sin uppväxt. I t.ex. England, där fotbollen är knuten till skolan, förbjöds flickor spela i skolan när de fyllt 12 år. Som vuxna spelar kvinnorna i Bunuel et als studie aggressivt, skickligt, beslutsamt och för att vinna. Samtidigt nämner samtliga vikten av gemenskap, stöd och att ha skoj. Bunuel et al tolkar detta som att kvinnorna omedvetet fört in nya värden och meningar i den maskulina fotbollen (Bunuel et al 1999, s 107). Bunuel et al menar vidare att kvinnorna inte på något mer genomgripande sätt överskrider den normativa femininiteten, och därmed utmanar dikotomin manligt/kvinnligt. Förvisso uppvisar de styrka, blir smutsiga och spelar en sport som inbegriper fysisk kontakt. Men Bunuel et al menar att detta är något de endast sysslar med i några år. I yngre år är det accepterat att vara en livlig, energisk och äventyrlig tjej. När de blir äldre blir den maskulinitet som förknippas med fotbollen alltför problematisk, och de väljer istället den "säkra" heterosexuella femininiteten (Bunuel et al 1999, s 108).

Pojkfotboll

Film- och gayforskaren Richard Dyer (1997 se Rosenberg 2003, s 87) påpekar att endast genom att förstå hur den heterosexuella normen är konstruerad blir den underordnade homosexualitetens negativa konnotationer begripliga. Om det för samtliga underordningar gäller att de synliggörs via studier av det överordnade, skulle den underordnade flick- eller damfotbollen också kunna synliggöras genom studier av den överordnade pojk- eller herrfotbollen. En jämförelse med Fundbergs (2003) studier av relationen mellan pojkfotboll och maskuliniteter kan därför vara givande. Fundberg menar att pojkar och män inom pojkfotbollen förkroppsligar en maskulinitet som de i andra sammanhang inte skulle hylla, och som i det övriga samhället ses som förlegad. Laget som Fundberg studerar kommer från vit, svensk medelklass. Som vit, svensk medelklass har de en socialt och ekonomiskt privilegierad situation. De ser sig själva som individer istället för representanter för någon kategori. De måste inte liksom invandraren, kvinnan, den handikappade eller pensionären

förhålla sig till kategoriska uttalanden om dem. Detta gör dem enligt Fundberg (2003, s 182) till bärare av normalitet. Genom att framhålla vissa verbala och kroppsliga praktiker som värdefulla och, framför allt, ta avstånd från andra skapar de sin självförståelse. Deras självförståelse formuleras i vilka de inte uppfattar sig som: Invandraren, Bögen och Kärringen. Så tolkas t.ex. den "kaxige" Invandraren som överdrivet maskulin. Den fysiska kontakten är påtaglig inom fotbollen: under spelet, i duschen och omklädningsrummet, på resor. Men om en spelare visar alltför mycket fysisk intimitet eller vid fel tillfälle kallas han Bög. Kärringen får stå för det veka, svaga och klena, motpolen till machomaskuliniteten. Det som benämns som feminint representerar alltså det mindre bra, något man bör ta avstånd från. Kärringen fungerar som en omväg för att beskriva de rätta idealen: stoisk styrka, kämpaanda och att vara en god lagspelare. Kärringen är liksom Bögen ett ständigt närvarande hot, som finns inom var och en som möjliga praktiker. Att använda uttrycket "Att spela som en kärring" blir ett sätt "att tala om vilka som ses som idrottens självklara aktörer, paradoxalt nog, kan tyckas, i en tid då den maskulina hegemonin över idrotten sett till antalet utövare överskridits för länge sedan och ifrågasatts mer än en gång" (Fundberg 2003, s 187). Fundberg ser spelarnas och ledarnas skämt om Kärringen, Bögen och Invandraren som ett exempel på produktion av symboliskt våld. Skämten riktar sig nedåt, och medverkar därmed till en egen självförståelse som överordnad. Relationer, strukturer och villkor som bygger på överordning legitimeras (Fundberg 2003).

Metod

Efter en kort genomgång av det etnometodologiska perspektivet (Gubrium & Holstein 1997), beskrivs mötet med fältet kronologiskt, så som jag själv närmade mig det. Inledningsvis motiveras valet av lag. Ett avsnitt om observation följs av en beskrivning av urvalsprocessen. Därefter kommenteras intervjuform och intervjusituation. För de problemställningar som rör intervjusituationen utgår jag från Liedholm (1999) och för de som rör närhet och distans utgår jag från Davies (1999). Avslutningsvis behandlas forskarrollen och etik (bl.a. Beverley Skeggs 1997; Kvale 1997).

Etnometodologi

Etnometodologin studerar och beskriver produktionen av den sociala verkligheten. Det är alltså inte världen i sig som studeras utan görandet av världen – hur världen konstrueras och upprätthålles. Gubrium och Holstein (1997) menar att det krävs en förhöjd självmedvetenhet

om utförandet av den sociala undersökningen, samt om vad resultatet av undersökningen visar sig vara. Verkligheten sätts så att säga inom parantes.

"Medlem" är ett nyckelbegrepp inom etnometodologin. Det refererar inte bara till en person, utan också till en som bemästrar en iscensättnings eller ett samhälles diskurs. Syftet är att beskriva medlemmarnas vardagliga metoder för konstruktion av verkligheten. I undersökningen blir den sociala interaktionen viktig, speciellt samtalet. Två centrala egenskaper i interaktionen avslöjas vid den etnometodologiska analysen. Dels är ordens och objektens mening beroende av kontexten, dels är de omständigheter som förser meningen med kontext, själva reflexivt genererade genom interaktion och tal, inifrån omständigheterna själva. Orden ger form och mening till iscensättningar, samtidigt som de får sin mening från samma iscensättningar (Gubrium & Holstein 1997, s 54).

Val av lag

Laget är intressant ur flera aspekter. Sedan 1985 har MFF: s A-lag vunnit fem guld och blivit sämst trea i högsta divisionen allsvenskan (www.mff.se/dam). Klubben har en av de mer ambitiösa elitsatsningarna inom svensk damfotboll. I utvecklingslaget tränas talangerna. Spelarna står på tröskeln till A-laget och allsvenskan. Under det närmaste året eller åren kommer det att avgöras vilka som flyttas upp, och vilka som istället byter klubb eller slutar. De yngsta i laget är 15 år och den äldsta, som under undersökningen slutade i laget, är 18 år. De står därmed även på tröskeln till vuxenlivet.

Observation

Insamlandet av empirin inleddes hösten 2004 med deltagande observation, dvs. syftet var helt öppet men jag interagerade inte med fotbollspelarna i DU-laget. Genom att börja med observationer lärde jag känna spelarna och de bägge tränarna något och fick en inblick i hur gruppen fungerade. Det underlättade i sin tur val av intervjupersoner, och fick sannolikt samtalet under intervjuerna att löpa lättare. "Genom att hålla till i den miljö där undersökningen ska genomföras kommer man in i den lokala jargongen, de lokala rutinerna och maktstrukturerna och får därmed en känsla av vad de intervjuade kommer att tala om" (Kvale 1997, s. 92). Observationerna hjälpte mig också att förfina intervjuguiden. Under hösten var jag med på fyra träningar på vardera två timmar. Jag stod vid kanten när laget tränade, gick närmare in på planen och lyssnade när de samlades för instruktioner, och småpratade med tränare och spelare när de styrketränade ute och inne. Jag antecknade dels under tiden, dels ur minnet i efterhand. Därtill videofilmade jag, för att fånga snabba

replikskiften, ansiktsuttryck och kroppsspråk. Under våren 2005 var jag med på ytterligare tre träningar, samt två matcher, och fick då möjlighet att observera uppladdning och eftersnack under bilresan, i omklädningsrummet och på planen.

Urval

Jag ville att intervjuerna skulle fungera som ett avslappnat samtal, för att som Liedholm (1999) skriver "uppnå en stämning eller atmosfär där den intervjuade känner sig säker, fri och manad att visa upp sig själv och delge sitt förhållande och sin inställning till det problemområde undersökningen gäller" (Liedholm 1999, s 177). Därför var jag mån om att ingen av spelarna skulle känna sig tvungna att ställa upp på intervju. Alla spelare visade sig dock vara positivt inställda till undersökningen. Redan när jag presenterade mig och min studie vid första passet anmälde två tjejer sitt intresse för att bli intervjuade. De övriga tillfrågade jag under kommande träningar. Den tredje tjejen kom ofta självmant fram till mig vid avbyten och pauser. Den fjärde tjejen var en av de yngsta, och hade flyttats upp från flickor 16-laget (F16) redan det år hon fyllde 14. Att hon flyttats upp så tidigt tolkade jag som att hon sågs som extra talangfull, vilket gjorde mig nyfiken. Den femte tjejen var 18 år och därmed en av de äldsta. Hon var på väg att byta till en annan klubb för att få mer tid för sina studier. Hennes ålder skulle kunna medföra att hon var mer mogen och reflekterande, vilket gjorde att jag tillfrågade även henne. När jag återkom våren 2005 såg laget annorlunda ut. De var nu totalt 14 spelare. Ett par spelare hade försvunnit till andra klubbar. Ett par var borta för en tid på grund av skada. Tre spelare hade delvis börjat träna med A-laget. Sex nya spelare hade flyttats upp från F16-laget. Dessa spelare tycktes ännu ganska osäkra på sin roll i laget, de var tystare än övriga tjejer och fick ofta agera avbytare vid matcherna. Jag beslutade mig då för att endast intervju de tjejer som varit en längre tid i laget. Jag gjorde ytterligare två intervjuer, totalt sju. Under intervjuerna och observationerna utvecklades både min intervjuteknik och min kunskap i ämnet. Därför gjorde jag kompletterande intervjuer med de två jag intervjuat först.

Intervjuform och intervjusituation

I syfte att komma så nära "naturally occurring conversations" (Gubrium & Holstein 1997, s 7) som möjligt, valde jag att göra ostrukturerade intervjuer. För att ytterligare främja en avslappnad stämning, var jag mån om att hitta en lokal som var välbekant för spelarna. Jag fick låna ett omklädningsrum på Stadion, mellan MFF: s egna omklädningsrum och den

entréhall där spelarna brukar göra läxor och umgås mellan skolan och träningarna. I omklädningsrummet fanns bekväma fåtöljer och vi kunde samtala helt ostört.

Jag inledde med att förklara syfte, fråga om det var okey att jag spelade in intervjun, diskuterade konfidentialitet och kommande användning. Jag använde mig av en intervjuguide med fyra teman som jag förhöll mig fritt till: bakgrund, fotboll (spelare och konsument), laget och dam-/herrfotboll. Under intervjun checkade jag då och då av att jag hade fått med det viktigaste. Jag avslutade intervjun med att fråga om intervjupersonerna hade något att tillägga, och lämnade mitt telefonnummer om de skulle komma på något av vikt senare. Jag frågade också om jag kunde ringa om jag behövde ställa någon ytterligare fråga. Varje intervju varade ca 60 min. De kompletterande intervjuerna varade ca 15 min.

Närhet och distans

Davies (1999) skriver om vikten av att skapa närhet mellan forskaren och de studerade, en förutsättning för att komma "bakom kulisserna" (Davies 1999, s 137). Jag kommer som en icke delaktig outsider till fotbollslaget. Att bli en insider under ett c/d-uppsatsarbete är omöjligt, men för att få igång ett förtroligt samtal under intervjun behövs ett visst mått av närhet i relationerna. Närheten får dock inte gå så långt att forskaren manipulerar intervjupersonen, eller vice versa. Samtidigt krävs distansering för att göra reflektion och analys möjlig. "...it is only when the familiar becomes 'strange' that it is available for description" skriver Gubrium och Holstein (1997, s 42). Forskaren måste ha ett utanförperspektiv på de sociala objekt som studeras i en etnometodologisk studie (Gubrium & Holstein 1997).

Forskarrollen och etik

Vikten av att positionsbestämma forskaren utifrån historia, nation, kön, sexualitet, ras, klass, ålder etc. framhålls av bl.a. Chandra Talpade Mohanty (2002) och Skeggs (1997). Det finns ingen neutral forskare – kunskapen kommer aldrig ur ett intet. Dels arbetar forskaren i förhållande till en forskningstradition, dels påverkar forskarens position i ekonomiska, sociala och kulturella relationer hennes tillgång till diskurser om vad som är möjligt att tänka och föreställa sig. Positionen påverkar såväl val av metod som forskningens slutprodukt. Sättet att tänka är dock inte förutbestämt av subjektspositionen. Individen kan välja att anamma och respondera på sin subjektsposition på olika sätt (Skeggs 1997).

Jag har under undersökningen haft dessa positionsbestämningar i åtanke, både vad gäller mina intervjupersoner och mig själv. Det visade sig senare att fem av

intervjupersonerna har medelklassbakgrund, liksom jag själv. Två har mammor med arbete som kan karaktäriseras som arbetarklass och pappor med arbeten som kan karaktäriseras som medelklass. En har invandrade föräldrar, mina föräldrar är båda födda i Sverige. Jag var medveten om att jag är i samma ålder som föräldrarna till flera av tjejerna, vilket kunde ge mig ett övertag både erfarenhetsmässigt och verbalt. Jag försökte därför undvika svåra begrepp och resonemang. Jag poängterade att det var de som kunde fotboll. När vi kom in på områden som kunde vara känsliga, som de problem ett par av tjejerna berättade att de haft tidigare, var jag mån om att inte gå vidare med för många följdfrågor. På grund av tjejernas låga ålder och det faktum att jag kom in som en främling, valde jag att inte ställa några frågor om deras sexualitet. Ett par av tjejerna nämnde pojkvänner, i övrigt kommenterades inte detta. Om de tjejer jag intervjuade samtliga är heterosexuella eller om någon är lesbisk men döljer det på grund av den ofta homofoba stämningen inom idrottsvärlden, vet jag inte. Men för att inte med min tystnad bidra till en fortsatt heteronormativitet vill jag, själv heterosexuell, nämna detta.

Intervjupersonernas namn är ändrade. Visst talspråk är i det färdiga arbetet bortsållat, dels för att underlätta läsningen, dels för att inte framställa intervjupersonerna i dålig dager, då alltför mycket talspråk i skrift kan upplevas negativt (Kvale 1997, s 158).

Analys

Jag inledde analysen med att sortera det utskrivna materialet i de teman jag använt i intervjuguiden. Överflödigt material t.ex. upprepningar och avvikelser från ämnet eliminerades. Efter upprepade genomläsningar av det empiriska materialet växte så småningom fyra huvudteman fram. Dessa fyra aspekter av intervjuerna och observationerna som belyses i analysen är: (1) Att börja spela fotboll – uppväxt och omgivningens reaktioner. (2) Motivation till att spela fotboll – förebilder, att (lära sig) ha skojs och att satsa individuellt. (3) Talet om skillnader mellan dam- och herrfotboll – muskler, medier, publik och konkurrens. (4) Fotbollens inverkan på konstruktionen av femininitet – mentalt och fysiskt.

Att börja spela fotboll, en traditionellt manlig sport

Uppväxten

Att just de sju tjejer som jag intervjuar fastnat för fotboll framstår inte som någon större överraskning när de berättar sina livshistorier. De har växt upp omgivna av bollsporter, och har föräldrar med uttalad tävlingsinstinkt, både inom och utanför sina respektive sporter. Fem

av de sju intervjupersonerna har mammor som sportat mycket, och spelat lagsporter som fotboll, handboll och bandy, tre av de sporter som anses vara maskulina i Koivulas (1999) studie. Fem har pappor som sportat mycket, en tog dessutom juniormedaljer i brottning, och en tog medaljer i gymnastik. Sex av intervjupersonerna började spela fotboll organiserat i fyra-femårsåldern, den sjunde när hon var sju år.

Annas berättelse om sin uppväxt kan ses som representativ för omfattningen av intervjupersonernas sportande:

När jag var yngre var jag sportfreak. Nu hinner jag inte med det, för nu blir det fotboll fyra, fem gånger i veckan. [...] Ibland hände det att jag hade två sporter per dag. Typ att jag gick från innebandyträning och så åkte jag iväg till Svedala och brottades. [...] Min pappa har varit brottningstränare. När jag brottades hade han herrarna efter min träning, då stannade jag kvar och kollade på deras träning.

Som citatet visar har Annas fritid under uppväxtåren dominerats av sport. Annas mamma startade dessutom det första tjejlaget Anna spelade i. Beates föräldrar är intresserade och ger henne mycket stöd och uppbackning. Under flera år var pappan hennes tränare. När Beate en gång funderade på att sluta motsatte sig hennes pappa: "*nej, nu skärper du dig, nu tränar du, nu gör du så och så.*" Att föräldrarna på detta sätt även ställt krav på henne ser Beate som ett tecken på deras intresse. Cecilias och Felicias mammor är de enda som inte tränat organiserat. Cecilias pappa och storebror är dock aktiva i MFF, som domare och flicklagstränare respektive spelare. Hon kallar familjen för en "*idrottsfamilj*". Felicias pappa har varit framgångsrik gymnast och har både utövat fotboll och varit Felicias tränare. Han är hennes förebild och stöd, och "*förstår hur det är att ligga på elitnivå*". Även Felicias storasyster är aktiv fotbollsspelare. Storasystemen är hennes "*bästa vän*" och det var när Felicia som liten såg systemen spela match, som hennes eget intresse för fotboll väcktes.

Enligt Diana har hennes pappa "*noll bollsinn*". Hennes mamma har dock spelat fotboll, liksom morfar som spelade för IFK Norrköping. Även den äldre halvsystemen har sportat mycket, är stort MFF-fan och mycket stolt över Diana. Dianans envetenhet kommer från mamman: "*Och mamma, faan vad hon kan vara envis. Tävlingsmänniskan, för det är jag, väldigt stor, jag hatar att förlora, det har jag fått från min mamma och min morfar. [...] Man kan sitta och spela kort med morfar. Nej, han vill inte förlora bara. Det är verkligen så.*" Tävlingsinstinkten gör sig alltså gällande även utanför sporten. Hela släkten tycks engagerade i Dianans fotbollsspelande, de stöttar henne och går på hennes matcher. Även Katarina tar upp

sin mamma när vi talar om mentala egenskaper: "*Jag har min mammas envishet, jag är riktigt envis och det är mamma också. Ända sedan jag var liten, jag har alltid velat vara bäst.*"

Mamman var hennes lagledare och pappan hennes tränare i sex år. Även den yngre systemen är aktiv spelare i MFF.

I Erikas "*sportfänefamilj*" har mamma, pappa och lillebror ägnat sig åt bollspel. Tävlingsinstinkten har hon från sin mamma som alltid "*ger 100%*". Erika beskriver sin uppväxt: "*Från det att jag var liten har det alltid varit boll. Pappa gjorde ett fotbollsmål till mig hemma i trädgården när jag var riktigt liten. Fixade nät och rör och snickrade ihop. Sedan blev det att jag tyckte det var jättekul.*" Erika fortsätter:

Jag har alltid varit en flickpojke, och det accepterades av alla. Det har inte varit något problem. Man är med killarna. Man tänker inte på att man skitar ner sig. Det är bara ut och så har man kul. Många av mina flickkompisar bara: kan vi inte leka med dockor? [...] Så tvingade jag dem: nu står du här i bandymålet. Så stod jag och sköt och de stod där med sandaler. Och de vågade inte säga till, för då kom jag där med bollen [...] 'Jag vill inte skita ner min nya tröja.' Nej, men jag skitar inte ned dig, jag prickar inte din tröja.

I citatet beskriver Erika hur hon har uppmuntrats att vara fysiskt aktiv istället för att leka lugnt och omvårdande med dockor. Hon har fått mer praktiska skor än jämnåriga flickor, hennes utseende har inte varit det primära utan hon har tillåtit att smutsa ner sig. Därigenom avviker Erikas föräldrar från den traditionella uppfostran som den beskrivs av Hargreaves (1994, s 147-149). Detta gäller för samtliga intervjupersoner, men Erika är den av intervjupersonerna som ger den mest ingående beskrivningen av uppväxtåren.

Sammanfattningsvis skiljer sig intervjupersonernas uppväxt från flickorna i Dahlgrens och Dahlgrens (1990) studie, och kvinnorna i de europeiska toppfotbollslagen i Bunuel et als studie (1999) vad gäller föräldrarnas stöd. De flickor som Dahlgren och Dahlgren intervjuar får sällan respons från sina mödrar (1990, s 28). De spanska kvinnorna i Bunuel et als (1999) studie började spela sent, i elvaårsåldern, uppmuntrade av kvinnliga vänner. De norska, tyska och engelska kvinnorna började spela i samma ålder som intervjupersonerna i mitt material, uppmuntrade att spela fotboll av män: pappor, bröder eller manliga vänner. Tjejerna i min undersökning har haft starkt stöd från både sina pappor och mammor. Fem av tjejerna har mammor som i interaktionen har visat på alternativ till den normativa feminiteten, dels genom att de själva spelat maskulina bollagsporter, dels som envisa tävlingsmänniskor i Dianas, Katarinas och Annas fall. Annas mamma har därtill varit hennes tränare, och därmed

visat på ytterligare ett alternativ. En parallell kan dras till Mead (1976). Föräldrarna, som är barnets första signifikanta andra, fungerar som rollmodeller. Barnet ser sig själv genom de definitioner av vad det är att vara flicka respektive kvinna som ges av de signifikanta andra. I intervjupersonernas fall överskrider dessa definitioner den feminina normen, och det är denna överskridande syn på flickan/kvinnan som internaliseras.

Omgivningens reaktioner

För omgivningen är det inte lika självklart att tjejer kan spela fotboll. Samtliga intervjupersoner vittnar om den respekt de numera åtnjuter, som spelare i MFF: s DU-lag. Så har det inte alltid varit. Tre av intervjupersonerna berättar om hur de i yngre år bemötts med misstro eller nedsättande kommentarer, medan den fjärde, Katarina, tar upp mer generella negativa yttranden om damfotboll. Beate beskriver hur det kunde gå till i sjuårsåldern: "*När jag spelade med killarna fick jag aldrig bollen för de tyckte att tjejer kan inte spela fotboll. När jag väl fick den var det antingen i huvudet eller bara rakt på mig.*" Hennes lågstadielärare var negativ mot de båda tjejerna i klassen som spelade fotboll. Hon tyckte att de borde läsa eller göra "*något vettigt*" istället för att "*springa runt och leka*" med en boll. Omgivningens negativa syn på tjejers/kvinnors fysiska förmågor mötte Beate även via jargongen i hennes lillebrors fotbollslag. Tränaren skällde på de unga spelarna: "*Nej, nu får ni skärpa er, ni springer som kärringar!*" Tränaren liknar därmed en dålig fysisk prestation vid det att vara kvinna. Enligt Fundberg (2003) användes uttrycket frekvent inom det pojkfotbollslag han studerade. Användandet innebär ett avståndstagande från det veka, feminina, och samtidigt pekar uttrycket på motpolen, fotbollens självklara aktörer: de machomaskulina männen (Fundberg 2003, s 184-189). Beates mamma reagerade starkt då lillebrodern kallades för kärring. Beate återger hennes resonemang: "*dels är det dumt mot barnen och dels: vem jämför han med?*" Sonen togs ur laget. Mamman tog därmed tydligt avstånd från representationen av det feminina som något vekt och klent, vilket även det fungerar som ett indirekt stöd för den fotbollsspelande dottern. Beate fortsätter med ett exempel från högstadiet, året innan hon flyttades upp till DU-laget:

Även i skolan tycker de att tjejer inte kan spela fotboll och: ni är mycket sämre. På min gamla skola, när jag gick i nian, hade vi individuellt val. Och så spelade jag och min syster och en annan tjej med killarna. Då var det alltid det att man blev vald sist och: åh, ska man ha henne i laget. Man blir väldigt ledsen, för att vi tre tjejer var bättre än många av killarna där och ändå höll de på så. Även några lärare typ favoriserade killarna, så att tjejer kunde inte göra det och klarade inte av idrott. Vi

har ju alltid visat precis tvärtom, så sedan har de helt plötsligt alltid ändrat inställning: åh, wow, de kan ju de tre!

Utöver de nedsättande kommentarerna från killarna i klassen tar Beate upp det faktum att även lärare uttrycker tvivel om den kvinnliga kroppens kapacitet. Detta tvivel förstärker den återhållna intentionalitet som enligt Young (2000) karaktäriserar en typisk kvinnlig kroppslig stil. Därtill är det oförenligt med jämställdhetsmålen i 1994 års läroplan (Utbildningsdepartementet 1994, s 1-2). Beate och de båda andra tjejerna visar dock på motsatsen, att de kan. Cecilia konstaterar om fotboll att: *"det är en tuff sport. Därför tänker vissa att en tjej inte kommer klara av det. [...] Det finns riktigt många tjejer som är bättre än killar på fotboll. Då skäms ju dom [som tänker att tjejer inte klarar av det]. Tjejer kan spela fotboll. Det har vi bevisat tillräckligt."* Både Beate i citatet ovan och Cecilia tar upp överlappningen mellan tjejer och killars skicklighet i att spela fotboll, dvs. det faktum att det finns tjejer som är bättre på fotboll än många killar. Dessa båda konstateranden överensstämmer med Connells (2000) påpekande att överlappningen i de fysiska kännetecknen mellan kvinnor och män är så stor att det är omöjligt att tala om kvinnor och män som två skilda och inbördes homogena grupper. Även enligt Cecilia tycks dessutom bevisbördan ligga på fotbollstjejerna. Katarina bemöter negativa kommentarer dels genom att verbalt argumentera för damfotboll, dels genom praktiskt agerande: *"man kämpar alltid [...] även om man spelar fotboll på skoj vill man ändå visa att man är duktig och att tjejer kan spela fotboll. [...] Folk kanske säger först att tjejer inte kan spela fotboll, så ser de en, så ser de att vi visst kan."* Anna har upplevelser liknande Beates av hur den tidigare misstron ersatts av respektfullt bemötande:

Till en början när jag var yngre så kände jag väl det, att var man tjej fick man bevisa att man var duktig. Men så känner jag inte nu. Jag brukar spela fotboll med killarna i skolan. Ett eller två år äldre är dom. Jag är den yngsta och så är jag den enda tjejen. Jag hade inte ens börjat spela med: 'Åh, du är skitcool', och sådant. Bara för att jag spelade i MFF var jag duktig.

Utgångsläget tycks enligt citaten ovan vara att tjejer inte kan spela fotboll. Motsatsen måste, om chansen överhuvud taget ges, bevisas. Detta tycks enligt Katarina vara något de ständigt måste kämpa med, även om de bara spelar för skojs skull. Nu inger dock både klubbnamnet och den nivå laget spelar på Katarina, Anna och de övriga intervjupersonerna respekt.

Connell (2003) skriver att genuspraktikerna är hårt styrda. Att förändra en genusregim inom en institution som t.ex. en skola eller en fotbollsförening är möjligt, men ett försök i en sådan riktning möter alltid motstånd (Connell 2003, s 75). Blotta det faktum att intervjupersonerna spelar en maskulin lagsport tycks utmana genusregimen inom både skola och fotbollsklubb. Detta trots att fotboll numera är den idrott som har flest kvinnliga utövare. Trots det tvivel dessa fyra intervjupersoner mötts av har de fortsatt med fotbollen. Barnens konstanta exponering för en social värld full av kulturella tecken för sexuell skillnad gör det svårt för dem att bryta mönstren menar Hargreaves (1994, s 148). Det stöd intervjupersonernas föräldrar gett dem, både indirekt som signifikanta andra då mammorna visat på alternativa rollmodeller, och direkt i form av uppmuntran och stöd har förmodligen varit avgörande. Stryker (se Stets & Turner 2005, s 118) menar att engagemanget i en identitet och den plats identiteten har i individens hierarki är beroende av både kvantitativa och kvalitativa faktorer. I det nätverk som familjen utgör är banden kvalitativa: de är få men djupa och intensiva. Samtliga intervjupersoner har starkt stöd i familjen för sitt fotbollsspelande. Det nätverk som skolan utgör är förvisso kvantitativt större, men relationerna är ytligare. Skolans nätverk bär på kulturella koder och förväntningar på de kvinnliga eleverna där en fotbollstjej inte passar in. Identiteten som fotbollstjej har framför allt i yngre år inte bekräftats i skolan. Fotbollssamhället är ytterligare ett nätverk, där banden förmodligen vad gäller kvantitet liknar skolan, men är kvalitativt starkare. Inom damfotbollen har tjejerna i mitt empiriska material ständigt fått positiv bekräftelse i och med de framgångar de rönt. Enligt Stryker (se Stets & Turner 2005, s 119) flyttas identiteten uppåt i hierarkin om bekräftelsen är positiv, och nedåt om bekräftelsen är negativ. De kvalitativa banden i familjens nätverk tycks tillsammans med de kvantitativt större och kvalitativt starkare banden i fotbollssamhället vara överordnade skolans nätverk, och intervjupersonernas identitet som fotbollstjejer stärks.

Ett annat sätt att strukturera det empiriska materialet är att skilja på push- och pullfaktorer (Björklund, 2001). I intervjupersonernas sociala bakgrund, deras habitus, finns flera pushfaktorer: de har omgivits av fotboll och tävlingsinriktade föräldrar, de har fått uppmuntran och stöd. I följande avsnitt behandlas pullfaktorerna, det som lockar i framtiden.

Motivation till att spela fotboll

Förebilder

När jag frågar intervjupersonerna om deras förebilder har de svårt att komma på några. När Erika var skadad blev Hanna Ljungberg också skadad, och Ljungberg fungerade just då som en förebild: "*hon skulle komma tillbaka så himla snabbt. Då var det att kan hon så kan jag.*"

Beate är den enda som har en konkret fotbollsförebild. Hon berättar om Caroline Jönsson, målvakt i MFF Dam: "*Hon är jättesnäll och jättego och hon är bra både utanför och på planen. Hon är positiv, och alltid glad och kan dra med sig folk och ta hand om folk. Det ser jag upp till väldigt mycket faktiskt. En sådan härlig tjej som kan dra med sig folk och peppa dom.*" Diana har inga direkta förebilder, utan nämner en rad egenskaper olika (manliga) spelare har, och det är dessa egenskaper som hon beundrar:

Jag vet inte om du sett Henke Larsson? Hur han kämpar för laget. Hans lagmoral. Han slutar aldrig springa. Eller Zlatans individualitet, att han kan vara den han är. Eller olika spelare som visar vinnarskalle. Det är spelare som hatar att förlora, som gör allt för att vinna. Som oftast vinner i slutet.

De egenskaper Diana nämner är att ha lagmoral, vilket tar sig uttryck i kämpande för laget, individualitet, att ha vinnarskalle, att hata att förlora och göra allt för att vinna. Exempelen hon tar är manliga fotbollsspelare. Beates kvinnliga förebild beskrivs som jättesnäll, jättego, och en härlig, omhändertagande tjej. Skillnaderna i uttryckssätt i citaten ovan handlar dels om att det är två olika intervjupersoner som uttalar sig om tre olika fotbollsspelare. Kanske handlar det också om vad som är möjligt att säga om kvinnliga respektive manliga fotbollsspelare. Henke Larsson kämpar förvisso för laget, men att tänka sig en beskrivning av den manlige toppfotbollsspelaren, denna sport som ses som "a manifestation of our concepts of masculinity" (Koivula 1999, s 54), som jättesnäll, jättego, och en härlig, omhändertagande kille är svårare. Att karaktärisera en kvinnlig förebild som vinnarskalle, en som hatar att förlora och gör allt för att vinna, är även det mot den rådande genusordningen.

Utöver Beates och Dianas fotbollsförebilder är det framför allt i hemmet förebilderna finns. Cecilia framhåller sin mamma: "*Det är mamma jag har som förebild, det finns inte något annat. Hon har ett hjärta av guld*", och Felicia sin pappa: "*Min far har alltid varit en förebild för mig. Hur han är och hur han tycker om sport.*" Felicia tillägger dock "*Jag tycker självklart damerna i damlaget här är förebild. [...] De kämpar mycket och de tränar hårt. De lägger verkligen ned sin tid på det. [Men] jag har aldrig haft en favoritspelare som en förebild för mig.*" Anna, Katarina och Erika nämner båda föräldrarna som förebilder, för Annas del är de även idrottsliga förebilder. Katarina förklarar: "*Jag ser upp till både mamma och pappa och har jättebra kontakt till båda. [...] Min syster har jag alltid haft som stöd och trygghet och kompis. Så familjen är det först och främst.*"

Varför har då intervjupersonerna så svårt att komma på några idrottsliga förebilder? Den bristande bevakningen av damfotboll i medierna spelar förmodligen stor roll. En annan möjlig lösning kan finnas i Erikas resonemang:

Som tjejspelare har man nog väldigt höga förväntningar på sig att man ska bli bra och ta sporten framåt. Medan killarna behöver se till att vara bland de bästa i sin årskull, så de kommer vidare själva. Sen skriver de [medierna] ofta att de [tjejerna] i vår ålder och lite yngre, de är mycket bättre än vad de var för några år sedan, de som spelar allsvenskan nu. Och då blir det att man tänker på det att: oj, ska jag bli lika bra som de och bättre, då måste jag öka farten. [...] Det har blivit mer, lägre i åldrarna. Man tränar på rätt grejer. Man vet vad man ska träna nu. Det visste man kanske inte riktigt från början. I små föreningar i alla fall är det svårt att få kompetenta tränare till flickor 12 lag. Men nu när det börjar bli större i damfotbollen är det många småtjejer som vill börja spela, som ser upp till en. Har man mycket folk på träningen så får klubben ta sitt ansvar och jag tror att de flesta gör det också.

Erika ser optimistiskt på damfotbollens framtid. Hon ser att det skett strukturella förändringar: damfotbollen har blivit större vilket leder till att tjejerna som vill börja spela blir allt fler och yngre. Klubbarna tvingas därmed ta större ansvar för flick- och damfotbollen, och tränarna och träningarna blir bättre. Sammantaget leder detta enligt Erika till höga förväntningar på de yngre tjejerna. De ska föra sporten framåt. I förlängningen leder Erikas resonemang ovan till en avsaknad av kvinnliga förebilder – de vet redan att de bör bli bättre än dagens främsta svenska damspelare.

Att ha skoj

Samtliga intervjupersoner återkommer till vikten av gemenskap och att ha kul när de spelar fotboll. Anna förklarar: "Man är med i ett lag av en orsak, och det är för att man tycker om gemenskapen." Själva orsaken till att Anna utövar en lagsport istället för en individuell sport tycks alltså vara just gemenskapen. Hon beskriver inlevelsefullt känslan av gemensam vinst:

Om det är riktig cup brukar det bli [att man] lägger sig på varandra eller så brukar man bara gå ihop och kramas. Det är sådan härlig känsla. Det är verkligen lagkänsla. [...] Den som gjort mål lägger sig underst. Eller det avgörande målet, det beror på hur matchen slutade. Det är obeskrivligt. Det känns så härligt.

Cecilia menar att *"det viktigaste är att vi har sammanhållning. [...] Peppa varandra, finnas där om någon behöver en. Ha bra kontakt, inte vara negativa."* Cecilia lägger i citatet till det att vara till för andra. Erika beskriver att en bra lagkamrat är en som är: *"go och glad och peppar en. Och kan ta att folk gör fel. Sedan är det givetvis bra om det är en bra fotbollsspelare så att den kan hjälpa en och rätta en."* Det är positivt att en spelare är skicklig menar Erika, men inte för att det ökar vinstchanserna, utan för att det ger spelaren möjlighet att hjälpa andra. Katarina poängterar att man ska vara juste, positiv och, framför allt, ödmjuk. Hon berättar om sina erfarenheter från Skånelaget, ett elitlag för 15-16-åringar i Skåne:

I Skånelaget i början, de pratade jättemycket om att vara ödmjuk och hela den här sociala biten. Att man skulle hjälpa sina kompisar, peppa och vara positiv [...] De sa att du kanske inte är den bästa fotbollsspelaren. Men om du är en kanonbra tjej som är jättetrevlig, positiv och ödmjuk mot alla, då kan det ta dig hur långt som helst.

Enligt citatet ovan betonar tränarna i Skånelaget spelarnas sociala kvaliteter framför spelskicklighet. Diana nämner de gemensamma vinsterna och förlusterna som det bästa med fotbollen: *"Det bästa som finns är att vara del av ett lag. Känna att man vinner tillsammans, man förlorar tillsammans. Fotbollen i övrigt, shit. Bara känslan av att sätta in en avgörande boll i mål tio sekunder kvar av en inomhuscupfinal."* I sista meningen kommer hon dock in på målgörarens individuella lyckokänsla.

Individuella satsningar

Å ena sidan betonas alltså kamratskap och sammanhållning. Å andra sidan är intervjupersonerna oerhört målmedvetna i sina individuella satsningar. Erika förklarar förvisso att *"det är inte något mål att jag vill spela i landslaget eller något sådant som gör att jag vill träna mycket. Utan det är bara att det är skoj."* Erikas nedtonade ambitioner kan förklaras av att hon just bestämt sig för att byta lag och prioritera skolarbetet. Samtidigt planerar hon att spela collegefotboll i USA efter gymnasiet. De övriga intervjupersonerna satsar alla på att komma med i A-laget och landslaget. *"Jag vill komma så långt det går bara"* förklarar Felicia enkelt. Beate och Diana vill även spela i proffsligan för damer i USA. *"Fast den [damproffsligan i USA] finns inte nu, men de hade den innan"* tillägger Diana lakoniskt. Cecilia ser inga skillnader mellan individuella sporter och lagsporter; *"för man spelar ju för sig själv"*, dvs. den egna utvecklingen och framgången är trots allt viktig. Och samtliga intervjupersoner berättar med befogad stolthet och självsäkerhet om sina individuella

framgångar då de tagits ut till elitsatsningar som Skånelaget, Elitläger, All Star Team och flicklandslaget.

Bland de pullfaktorer som kan urskiljas finns förebilderna: Caroline Jönsson, under en tid Hanna Ljungberg, MFF: s damlagsspelare, egenskaper hos manliga spelare som Henke Larsson och Zlatan, men även föräldrarna. Viljan att bli som dessa ger drivkraft. Därtill lockar lagkänslan, glädjen och hoppet om en framtida karriär som spelare i A-lag, landslag och som proffs. Men hur förhåller sig de senare till varandra?

Fotbollstjejerna i mitt material lägger alltså vikt vid att ha kul, känna gemenskap, samarbeta och stödja varandra samtidigt som de spelar för sig själva och sin egen fotbollskarriär. Bunuel et al (1999) kommer fram till liknande resultat i sin undersökning. De menar att kvinnorna, trots att fotbollen är en traditionellt manlig sport, till stor del styrd av män, omedvetet för in sin egen mening i fotbollen (Bunuel et al 1999, s 107). Bunuel et al tycks därmed vara anhängare till det Connell (2003, s 58) kallar principen om egenskapernas dikotomi. Kroppsliga skillnader och sociala effekter kopplas samman med denna princip. Kvinnor anses ha vissa egenskaper, och män andra. Kvinnor anses t.ex. vara intuitiva, sociala och känslosamma, och män anses vara rationella, aggressiva och tävlingsinriktade. Connell förkastar dock denna dikotomi då forskningen om könsskillnader visar att kvinnor och män är psykologiskt mycket lika (Connell 2003, s 60-66). I sin kartläggning av svensk damfotbolls historia visar Olofsson (1989) att betoningen av damfotbollens sociala funktion finns med sedan damfotbollens begynnelse. Damfotbollen konstrueras som annorlunda herrfotbollen, som anses dana den manliga karaktären. På så sätt behöver den kvinnliga respektive manliga identiteten inte ifrågasättas (Olofsson 1989, s 181). En annan möjlig tolkning av intervjumaterialet, i linje med Olofssons, är att intervjupersonerna genom att betona det sociala, som traditionellt ses som feminint, kompenserar sin individualism och tävlingsinstinkt, som traditionellt ses som maskulin. Genom intervjupersonernas tal om det socialas betydelse upprätthålls både den gängse genusordningen, och genusregimen inom svensk fotboll. Olofssons diskussion om damfotbollens framväxt kan jämföras med Bourdieus (1997, s 197) resonemang om de strider som förs inom de sociala (slag)fälten. Genom att konstruera damfotbollen som annorlunda jämfört med herrfotbollen, som blir normen, vinner herrfotbollen kampen om monopolet att fastställa den legitima definitionen av sportpraktiken: herrfotbollen, och striden om definitionen av den legitima spelarkroppen: den manliga.

Att lära sig att ha kul

Ytterligare ett perspektiv på det socialas funktion inom tjejfotbollen ger Erika. När Erika var i 14-15-årsåldern tränade hon, uppmanad av sin tränare i Skånelaget, parallellt med ett flick- och ett pojklag. Detta gav henne erfarenhet av hur träningen kan skilja sig åt. Båda tränarna var män.

Flicktränaren jag hade då, han var alltid snäll mot alla, alla skulle få spela. Men deras killtränare, det var hårda ord. Det här är ni dåliga på, nu får ni skärpa er och varför gjorde du så? Men i flicklaget tyckte man: Ja, nu får vi komma igen allihopa. Det gör inget om vi förlorar. Så det är ju hårdare att vara kille. [...] Om det var en som gjorde fel i tjejlaget så blev det att hela laget fick hjälpa den personen. Man pekade inte ut den som hade gjort felet. Men i killaget var det att: Kom igen hela laget också, men det var du som gjorde fel, då får du stå för det. [...] Jag tycker det är bra att bli tillsagd. Men det kanske är lite hårda ord att få det inför hela gruppen. Så när det gäller det hade väl något mellanting varit bra.

Erika karakteriserar flicklagstränaren som snäll, och pojklagstränaren som hård. Enligt Erika betonade flicklagets tränare laget framför individen. Samarbetet i sig och att alla fick chans att spela var viktigare än att vinna matcher. Pojklagstränaren däremot gav tydlig negativ kritik direkt till den spelare det gällde. Erika funderar vidare på vilken effekt flicklagstränarens betoning av det sociala respektive pojklagstränarens betoning av individuella spelares prestationer och ansvar ger i längden:

Jag antar att tjejerna blir mer att alla spelar för att det är kul. Man lär sig att det måste vara kul. Man kanske spelar bara för att umgås med folk. Killarna är mer att om man är dålig och får höra det, det är många som slutar då. Men då blir det verkligen så att de som blir kvar och tål att höra det, de blir också mycket bättre än vad tjejerna blir. [...] Jag tror det kan vara därför som killarna håller en högre nivå redan när de kommer upp i 15-årsåldern. För de får höra vad de gör för fel tidigare än tjejerna får.

Enligt Erika är betoningen på gemenskapen något tjejerna lär sig inom damfotbollen, på samma sätt som killarna lär sig att den individuella prestationen är det viktigaste. Detta står i kontrast till den genusregim som råder inom Riksidrottsförbundet (RF). RF:s utgångspunkt är att kvinnliga idrottsutövare är "naturligt" relationsorienterade (Larsson 2003). Men enligt citatet ovan tycks relationsorienteringen snarare vara något som lärs ut till tjejerna när de väl börjar idrotta. Detta stöds av Katarinas yttrande ovan att inom Skånelaget betonas "att vara

ödmjuk och hela den här sociala biten" – med reservation för att inga jämförelser med Skånelaget för pojkar är gjorda. Erika säger att "*något mellanting*" mellan tjejernas och killarnas träning hade varit bra. Hon vill veta vad hon gör för fel, men inte på det hårda sätt pojklagstränaren ger kritik. Jag menar att Erikas förslag ger en intressant öppning, där både tävlingsinriktade tjejer och veka killar ges utrymme inom fotbollen.

Ytterligare ett perspektiv ges genom att Petersons (2000) distinktion mellan föreningsfostran och tävlingsfostran används. Föreningsfostran strävar efter att fostra till demokratiska umgängesformer grundade i respekt, likaberättigande och öppenhet, och tävlingsfostran strävar mot selektering, rangordning och elitisering. Den höga nivå spelarna i mitt material ligger på i kombination med spelarnas ålder – det var bara ett par år tidigare Erika och Katarina var uttagna till Skånelaget – borde enligt Petersons resonemang göra att tävlingsfostran tar överhanden. Men att döma av tjejernas tal tycks tyngdpunkten intill alldeles nyligen ha legat på de ideal som eftersträvas inom föreningsfostran. I den träning de har numera i DU-laget tycks dock enligt mina observationer tävlingsfostran dominera. När tränarna och laget laddar upp inför en tuff match med förra årets segrare i division två är det framför allt aggressiviteten som poängteras.

Talet om skillnader mellan dam- och herrfotboll

Ojämförbara muskler

Anna och Diana anser att kvalitén på damfotboll generellt är sämre än herrfotboll. Cecilia och Erika menar att det framför allt är tempot som skiljer damfotboll från herrfotboll. Herrfotboll går snabbare. Felicia däremot hävdar att det inte är tempot som skiljer, utan att herrarna "*har ett annat sorts tillslag*" och "*håller i bollen mer än damerna*". Katarina betonar att det inte finns "*någon skillnad tekniskt*" utan att det "*är mer intensiteten och styrkan*". När Anna, Diana, Felicia och Erika i intervjuerna kommer in på varför det ser ut så här, tar de till en början upp herrarnas fysik och framför allt muskler. De fyra, och även Cecilia beskriver dam- och herrfotboll som väsensskilda. "*Egentligen är damfotboll och herrfotboll två olika saker*" säger Erika, "*herrfotbollen går mycket fortare. Men sedan kan man få se typ Marta i Umeå, hon gör finter och tricks, det är inte så många i herrfotbollen som gör sådant... givetvis finns de men då är det på allra högsta elitnivå.*" Erika är en av dem som nämner brasilianskan Marta Viera da Silva, som spelar i allsvenskan för Umeå. Martas tekniska skicklighet blir ytterligare ett exempel på den överlappning i fysiska kännetecken mellan kvinnor och män, som enligt Connells (2000) är så stor att det är omöjligt att tala om kvinnor och män som två skilda och inbördes homogena grupper. Men Erika menar ändå att herrfotbollen går snabbare.

"Det är inte samma grej" menar Diana och fortsätter: "Man får sluta jämföra dam- och herrfotboll helt enkelt." Även enligt Cecilia är det "helt omöjligt" att jämföra de båda. Felicia vet varifrån hennes syn på skillnaderna kommer: "Han [pappa] tycker nog likadant som jag, att damfotboll är damfotboll och herrfotboll är herrfotboll. Men det är ändå lika trevligt att titta på både och. Det är lite därifrån jag fått det." Felicia har övertagit sin pappas syn på fotboll. Annas resonemang exemplifierar väl hur dessa fem diskuterar kring skillnader, och kvinnor och mäns fysik:

Det är inte alls samma sak när man ser på damerna, de är inte lika bra. [...] Det beror väl på muskler och allt sådant. Om man sätter en kille och en tjej på att träna på samma sätt och samma intensitet, alltså killen blir mer tränad och han kan göra lite saker. [...] Det finns inte lika många bra spelare på damsidan som det finns på herrsidan. Nää, det är inte samma sak.

Anna förmodar att skillnaderna mellan dam- och herrfotboll beror på att männens muskler har större potential att utvecklas. Intervjupersonernas resonemang stöds av historikern Jonny Hjelm (2004). Hjelm menar att uppdelningen på dam- och herrfotboll är ett exempel på en vanlig och legitim idrottsorganisatorisk lösning. När det gäller t.ex. bollteknik och speluppfattning finns det, vid kvalitativt och kvantitativt lika träning, inga biologiskt givna skillnader mellan män och kvinnor. Men inom fotbollen är styrka och snabbhet det mest betydelsefulla för en spelares fotbollskompetens – de slår ut övriga egenskaper. Och här finns en biologisk skillnad mellan kvinnor och män. För att spelarnas förutsättningar ska vara lika är enligt Hjelm den rimligaste lösningen att dela upp fotbollen upp efter kön (Hjelm 2004, s 284).

Medier, publik och konkurrens

Intervjupersonerna tar dock upp fler skillnader mellan dam- och herrfotboll. Att herrfotboll får mer uppmärksamhet i medierna och har högre publiksiffror jämfört med damfotboll, och att dessa skillnader inte står i proportion till antalet utövare är något de är väl medvetna om. Det är inte spelkvalitén som är det avgörande när Felicia går på match:

Jag går nog och tittar på herrmatcherna lite mer. Men det beror lite på att det är så mycket folk här. Det är roligt om det är mycket folk, för man känner mycket fler. [...] På dammatcherna är det nästan ingen som är där, utan bara ens lag och kanske något yngre tjejlag. Det är inte lika roligt. Fotbollen är lika bra som herrfotbollen.

Publiksiffrorna påverkar vilka matcher Felicia väljer att gå på. Cecilia menar att: "*Om svensk television tar vara på damlaget kommer de också få mycket publik. Men det visas inte att damfotbollen finns, det är många som inte ens vet att det finns ett damlag.*" För Cecilia är sambandet mellan liten medial uppmärksamhet och låga publiksiffror uppenbart. Även Anna tar upp mediernas roll: "*Det är media som styr intresset. [...] Det blir att de [herrarna] får så mycket mer uppmärksamhet och jag tror att det gör dem så mycket bättre också.*" Enligt Anna påverkar alltså mediernas uppmärksamhet i förlängningen även fotbollens kvalitet. Beate är den enda som är helt oförstående, och ganska sorgsen inför skillnaderna i mediernas uppmärksamhet och publiksiffror:

Man blir väldigt besviken över att det är sådan stor skillnad [i mediernas uppmärksamhet och publiksiffror]. Nu när man kommer upp här i MFF: s division 2-lag. Det är väldigt tråkigt att se hur mycket, jag menar, så högt som vi står i division 2 står kanske pojkar 16. Och det... nä, jag fattar inte det... Damfotbollen kom ju inte igång förrän senare. Det börjar bli så smått bättre. Många är väl lite konservativa och tycker att tjejer kan inte det, och de har fortfarande killarna här uppe och tjejerna där nere och ser så stor skillnad.

Beate nämner damfotbollens senare start och en konservativ syn på damfotbollen, men utvecklar inte möjligheten att den konservativa synen kan ha en aktiv funktion som skapande och upprätthållande av skillnader mellan dam- och herrfotboll. Diana menar att damfotbollen är underskattad, och tar även upp det faktum att många klubbar saknar flicklag:

Det är också det här att det inte finns tjejlag överallt. [...] Bara för att komma med i Skånelaget så är det otroligt mycket konkurrens [mellan killarna]. Men det är det kanske inte i tjejlaget i och med att det inte är lika många som spelar. Därför behöver inte spelarna vara lika bra för att komma till toppen. Hade det varit fler klubbar och mer konkurrens så hade alla behövt förbättra sig mer och mer.

Bristen på konkurrens bland tjejerna leder enligt Diana till sämre kvalitet på spelet. En uppgivenhet kan skönjas i Dianas funderande kring publikantalet på dammatcher och hennes egna framtidsdrömmar:

Jag är en spelare som gärna spelar inför publik. Man ser till exempel Spanska ligan där det är 80 000 på läktarna. [...] Camp Nou, Barcelonas, den är ju jättestor alltså. Att springa in för en sådan och spela en match. Men samtidigt vet jag att så är det inte. Man spelar inte för publikens skull. Jag spelar

ju för min skull. Det hade varit häftigt, men jag spelar inte för någon annans skull än min egen. Det är synd, det är klart att det hade varit roligare. Men det gör inte mig någonting.

Å ena sidan attraheras Diana av tanken på att spela inför en stor publik, det är häftigt och roligt. Å andra sidan säger hon att det inte gör henne något att hon inte kommer att få uppleva detta. Hon längtar dit men samtidigt vet hon "*att så är det inte.*" Vad är det då som gör drömmen ouppnåelig? Hon har redan haft framgångar: med MFF: s F16 vann hon Gothia Cup på Ullevi, hon är uttagen till flicklandslaget och till All Star Team som en av de 44 bästa i Sverige i sin åldersgrupp. Men hon är tjej och vet att som tjej är drömmen om spanska ligan och 80 000 i publik omöjlig. De strukturella hindren är för stora. Så är det.

Fyra av intervjupersonerna förklarar alltså inledningsvis skillnaderna mellan dam- och herrfotboll med hänvisning till de biologiska skillnaderna mellan kvinnor och män: män har större muskler. Fem av intervjupersonerna ser dam- och herrfotboll som väsensskilda. Därefter tar de sammantaget upp en mängd ytterligare orsaker: damfotbollens korta historik, få flicklag vilket ger mindre konkurrens, en träning av flicklagen som är mer inriktad på lagandan och att ha skoj än på individuella prestationer, samhällets konservativa syn på damfotboll och mediernas underlåtenhet att rapportera om damfotboll. Å ena sidan talar intervjupersonerna alltså om dam- och herrfotbollen i termer av biologiska skillnader, och om omöjligheten i att jämföra. Här kan man skönja en syn på skillnaderna mellan dam- och herrfotboll som "naturliga", dvs. oberoende av sociala och kulturella faktorer. Å andra sidan tar de upp ytterligare skäl till skillnaderna, som samtliga beror på just historiska, sociala och kulturella strukturer. Detta formuleras uttryckligen av Erika i föregående avsnitt, som menar att tränarna lär tjejerna att det sociala är det viktigaste. Connell (2003) menar att patriarkala strukturer i det västerländska samhället anger möjligheter och konsekvenser. De negativa konsekvenserna är påtagliga för intervjupersonerna i materialet när de erfar mediernas underlåtenhet att rapportera, vilket ger effekter på publik tillströmning, och i sin visshet om att de på grund av sitt kön aldrig kommer att få uppleva 80 000 i publik på en spansk arena.

Connell (2003) menar vidare att genusrelationernas strukturer inte existerar utanför praktikerna, utan måste vidmakthållas genom social handling. Genom intervjupersonernas upprepade tal om de manliga spelarnas överlägsenhet och beskrivningen av dam- respektive herrfotbollen som väsensskilda, bidrar även intervjupersonerna till de patriarkala strukturernas upprätthållande. Tydligast blir detta när Anna talar om skillnaderna mellan dam- och herrfotboll:

"Jag går ju hellre på en herrmatch där jag vet att jag får se bättre fotboll. Men samtidigt går jag på en damallsvensk match för att det är på den nivån jag kommer att ligga. Men det blir att man går av helt olika orsaker. När jag tittar på herrarna är det ren underhållning. Men det är inte alls samma sak när man ser på damerna. [...] de är inte alls lika bra. Det är inte deras fel. Men det blir roligare att se på det som är bättre."

Anna menar att damfotbollen är sämre och tråkigare än herrfotbollen. Hur kommer det sig att hon, som går på fotbollsgymnasium, tränar med laget fyra gånger i veckan och spelar match på helgen, talar om damfotbollen i så negativa ordalag, med en ton som nästan är föraktfull? Hennes uttalande blir begripligt om man använder Bourdieus (1999a) begrepp symboliskt våld. Bourdieu menar att de dominerades tankar och perceptioner struktureras i enlighet med den dominansrelation som påtvingas dem. "Den dominerade tillämpar kategorier konstruerade ur de dominerandes perspektiv på dominansrelationerna och får dem därför att framstå som naturliga". Den dominerade ger den dominerande erkännande och "utsätter sig själva för ett slags systematiskt förringande" (Bourdieu 1999a, s 48). Underkastelsen är ofrivillig och våldet osynligt.

Fotbollsspelandets inverkan på konstruktionen av feminitet

Mentalt – fotbollstjejer och "tjejtjejiga"

Erika kommer in på skillnaderna mellan de tjejer hon mött inom och utanför fotbollen:

"Fotbollstjejer är rätt raka. Säger vad de tycker. Det är många som kanske mer går runt problemet eller är tysta i skolan. Här kan någon kläcka ur sig: varför i helvete?! Det skulle inte någon säga till mig i skolan." Att vara rak i sin kommunikation är en nödvändighet på

fotbollsplanen, utan den "är det svårt att få det att fungera" fortsätter Erika. Som visas i citatet ovan är fotbollstjejerna inte heller rädda för att uttrycka negativa och ifrågasättande åsikter. Detta kontrasteras mot den måttfullhet, kontroll och vänliga tillgänglighet som enligt Ambjörnsson (2004, s 57) ses som eftersträvansvärd bland medelklasstjejerna på

Samhällsvetenskapsprogrammet (S). Rak kommunikation är annars något som karaktäriserar killar, menar Erika: "De är verkligen raka till varandra, det tycker jag är jättepositivt." Denna syn på killar som mer raka i sin kommunikation kan jämföras med Erikas tidigare iakttagelser när hon tränade med både ett flick- och ett pojklag. Den manliga pojklagstränaren var betydligt rakare i givandet av kritik jämfört med den manliga flicklagstränaren. Felicia menar att fotbollen styrker hennes självkänsla, så att hon vet vad hon vill och har lätt för att ta till orda i skolan. Det gör henne också mer öppen inför nya och udda människor. Felicia

beskriver: "jag försöker vara så öppensinnig som möjligt, [...] folk från fotbollen träffar man bara i fotbollskläder och då ser man en personlighet på ett annat sätt". Detta gör henne också mindre fixerad vid utseendet. Även Katarina och Beate tar upp den minskade utseendefixeringen. Katarina menar att hon inte är "så där tjejjig om man säger så, det här med smink och klä upp sig och ut och festa jättemycket, och killar och skvaller". Beate förklarar hur det kan gå till:

Man blir sportigare, man står kanske inte en timme vid spegeln och gör vid sig. [...] Man tycker kanske andra tjejer är lite löjliga. [...] Ser vi ett gäng spela fotboll så kan vi mycket väl tänka oss att gå dit och spela med dem. Det skulle andra tjejer aldrig få för sig. I stället sitter de gärna så fint som möjligt så killarna ska kolla på dem.

Enligt vad Beate så träffsäkert beskriver lyckas fotbollstjejerna alltså ta sig ur sin roll som objekt för andras blickar som beskrivs av Bourdieu (1999a) och Young (2000). Istället för att sitta vackert vid kanten och "vara något som är gjort för att betraktas" (Bourdieu 1999a, s 82) eller stå framför spegeln och vara något "som man måste förbereda för att bli betraktat" (Bourdieu 1999a, s 82), väljer de att delta i spelet och förvandlas därmed till aktiva, agerande subjekt. Diana tar upp ytterligare mentala egenskaper som skiljer fotbollstjejer från andra tjejer:

För det första älskar de [fotbollstjejerna] fotboll. Det är inte ofta det är tjejtjejiga tjejer som spelar fotboll, som bara är inne för killar och såhär. [...] Man kan vara tjejtjej och spela fotboll ändå. Fotbollstjejer kanske är lite tuffare, mentalt. Kan ta lite stryk. [...] De brukar ofta ha bra självförtroende, stå för det de säger, uttrycka sina åsikter. Det brukar ofta vara tjejer med stort självförtroende som vågar ta för sig. [...] Lika nervös som man var för att springa in på Ullevi på GothiaCup-finalen, och hur man hanterade den nervositeten... Eller när man skulle spela SM-final. Det är sådant man kan använda t.ex. när man ska ha prov och är nervös. Då kan du lugna dig på ett helt annat sätt när du varit med om andra grejor. [...] Kommer du in i ett lag, hur mycket ego du än är, hur mycket du än bryr dig om dig själv, måste du ändå vara en del av ett lag. På så sätt måste man lära sig att hantera människor, acceptera människor, och fungera ihop som grupp. Utifrån det lär man sig otroligt mycket. [...] Det är så mycket man får uppleva genom fotbollen också. Man har ju erfarenheter från fotbollen som man kan använda i vardagen.

I citatet talar Diana generellt om fotbollstjejer, och menar att de är tuffare mentalt, har bättre självförtroende, vågar uttrycka sig, stå för sina åsikter och ta för sig mer än "tjejtjejiga" tjejer.

Genom fotbollen lär de sig också att hantera sin nervositet. Diana tar, liksom Felicia och Beate, även upp att de lär sig att ta kontakt med och acceptera andra människor, och fungera i grupp. Dessa egenskaper har de enligt alla tre stor nytta av även utanför fotbollsplanen.

Fysiskt – att ge 100 %

Även fysiskt skiljer sig fotbollstjejerna jag intervjuar från den feminina normen. Vid mina observationer vid träningarna hjälper de varandra med håruppsättningar i pauserna, hänger på varandra vid genomgångarna och kramas en hel del. Det överensstämmer väl med den homosocialitet, dvs. samkönade vänskapsrelation som Ambjörnsson (2004, s 126) beskriver bland S-tjejerna. Även S-tjejerna ordnar med varandras hår, kramas och ger varandra ömhetsbetygelser. Skillnaden är att fotbollstjejernas kramar kan övergå i småbrottande på marken. Vattenflaskorna kastas iväg med kraft, och skrapade knän och våldsamma tacklingar tycks de inte fästa någon större vikt vid. Vid observationerna är det tydligt att fotbollstjejerna överskrider den brutna enheten med omgivningen som enligt Young (2000) karaktäriserar den typiskt kvinnliga kroppsliga stilen. Enligt Young tar detta sig uttryck i att rörelsen och kraften koncentreras till den kroppsdel som är direkt kopplad till uppgiften, och resten av kroppen förblir passiv (Young 2000). Det råder dock ingen tvekan om att fotbollstjejerna använder hela kroppen vid utförandet av uppgifterna. Erika berättar om lärarnas syn på fotbollstjejer kontra andra tjejer: *"Mina lärare säger ofta till mig att jag och många som spelar fotboll har väldigt mycket mer kroppsspråk än vad andra tjejer har. Man gestikulerar och har sig på planen och så blir det att det sitter i."* Enligt citatet tar fotbollstjejerna med sig sitt yviga kroppsspråk även utanför planen. Young (2000) tar upp den ambivalenta transcendensen som ytterligare ett uttryck för det kvinnliga varats kroppsliga stil. Ambivalensen leder enligt Young till att rörelserna inte fullföljs, kroppen sträcks inte fullt ut och mindre utrymme än vad som finns tillgängligt används (Young 2000). Men fotbollstjejerna tar med sin intensiva gestik större utrymme i anspråk, och överskrider även den ambivalenta transcendensen. Denna gestik står också i kontrast till S-tjejernas återhållna kroppsspråk i offentlig miljö. När S-tjejerna umgås med varandra utanför det offentliga rummet, kan dock även de vara mer högljudda och frisläppta i sin gestik (Ambjörnsson 2004, s 58).

Cecilia är den enda som tar upp en negativ påverkan fotbollsspelet har på hennes kropp:

Man får större lår och större höfter och så. Då vill man inte gå runt i bikini. Man ser direkt på folk att det är en sportmänniska. ... Vi brukar ha på oss shorts. När man solar och blir brun så syns det inte så

mycket. Men alltså fotbollsspelare, alla har sådana lår. Det finns ju vissa som har större, men det är inget jag skäms över.

Förvisso säger Cecilia att hon inte skäms över sina muskulösa lår, men hon är medveten om att hennes och de övriga fotbollstjejernas kroppar ser annorlunda ut än andra tjejers. Hennes uttalande illustrerar hur objektifieringen av kvinnor leder till ständiga reflektioner över den egna kroppen. Kvinnan är samtidigt subjekt och objekt för sig själv skriver Young (2000). Den egna muskelstyrkan vänds plötsligt till något negativt, en svaghet. I samma stund som rörelsen utförs måste kroppen kontrolleras så att "vi varken ser löjliga ut eller framstår som alltför starka" (Young 2000, s 263-264). Att framstå som alltför stark ses fortfarande som okvinnligt, menar Hargreaves (1994, s 146), och träningen har troligen överskridit vad S-tjejerna i Ambjörnssons (2004) undersökning skulle ansett vara lagom för att skapa en "naturligt" feminin och heterosexuell kropp. Men just genom att uttrycka sitt missnöje med sin kropp visar Cecilia att hon "behärskar den kritiska diskursen om kvinnokroppen" (Ambjörnsson 2004, s 179), och närmar sig därmed den normala tjejen.

Anna beskriver omgivningens förväntningar när hon börjar spela fotboll med killarna på gymnasiet: *"Mina idrottslärare var så att: du ska nog ta med dig benskydd och sådant. Typ att jag inte skulle klara av de tuffa tagen. Men tji fick dom, jag tryckte till dem riktigt ordentligt."* Idrottslärarna är uppenbarligen oroliga för att Anna på grund av sitt kön är extra skör, och därför i behov av skydd. Återigen bevisar Anna det motsatta. Hon berättar vidare att hon sällan blir skadad och förklarar det med att: *"brottningen har hjälpt mig mycket för det har stärkt musklerna och sådant."* Brottningen har stärkt Annas muskler, men frågan är om inte hennes mentala inställning till fysisk smärta är minst lika viktig. Cecilia liknar fotboll vid kampsport:

Alltså fotboll det är en kampsport kan man säga. Är du inte tuff i en närkamp så är det du som går ut skadad. Var extra tuff så att du klarar dig. Jag har fått hjärnskakning flera gånger också. Fotboll! Upp och nicka en duell och knäppa näsan, det är mycket som händer, det är jobbigt. När man väl är skadad tänker man: åh, jag borde inte ha gått in i den duellen. Jag borde kanske ta i lite hårdare. Och så lär man sig av sina misstag. Så går man extra hårt in i andra närkamper.

Citatet visar på vikten av att vara både fysiskt och mentalt tuff. Ett visst mått av aggressivitet tycks också vara nödvändigt. Att få hjärnskakning och knäckt näsa är förvisso jobbigt, under studien opereras en av spelarna en andra gång för brutet näsben. Men lärdomen Cecilia drar är

att hon måste gå in ännu hårdare i närkamperna. Även Diana resonerar om risken för skador: *"Går man inte in i situationerna till 100% så skadar man sig. Går man in till 100% skadar man sig oftast inte. Om man känner att man är väldigt rädd för det får man skaka av sig det. Det fungerar inte att springa och vara rädd för att bli skadad."* Diana förklarar i citatet att hon som fotbollsspelare måste gå in i situationerna med fast beslutsamhet, *"till 100%"*, och motarbeta rädslan. Att denna attityd gäller för hela laget bekräftas av observationerna. Tjejerna i laget tycks ha överskridit den rädsla för att göra sig illa som Young (2000) menar bidrar till kvinnors återhållna intentionalitet. Rädslan gör enligt Young rörelserna avvaktande och kringgående, försöken blir tveksamma och halvhjärtade. Att agera tvehåget är dock otänkbart som fotbollsspelare på den här nivån.

Sammanfattningsvis är enligt Erika fotbollstjejer generellt, i jämförelse med tjejer som inte spelar fotboll, rakare i sin kommunikation och har ett tydligare kroppsspråk. Det senare bekräftas av mina observationer. Enligt Diana är fotbollstjejer tuffare mentalt, har bättre självförtroende och kan ta för sig, vågar uttrycka sina åsikter och stå för dem. Diana menar att de också lättare kan hantera sin nervositet och acceptera, ta kontakt med och samarbeta med nya människor. Anna beskriver sig själv som fysiskt tuff och orädd. Cecilia och Diana menar att det att vara fysiskt tuff och orädd är ett måste för fotbollsspelare, och även detta bekräftas av observationerna. Samtliga uttryck för det kvinnliga varats kroppsliga stil som Young (2000) beskriver överskrids. Bourdieu (1999a) menar att kroppsliga praktiker införlivas i habitus som permanenta dispositioner. Intervjupersonernas kroppar har förvandlats från passiva kroppar till aktiva och agerande kroppar. Fotbollens praktik är därmed förkroppsligad i deras habitus och införlivad i deras självuppfattning. Och denna aktiva och agerande kropp, "detta slags praktiska sinne för vad som bör göras i en given situation – det som man inom idrotten brukar kalla 'bollsinn' eller 'speluppfattning'" (Bourdieu 1999b, s 37-38) för de med sig till andra fält än fotbollens. Diana bekräftar detta då hon menar att dessa egenskaper är något de har stor användning av utanför fotbollen. Här är jag benägen att hålla med henne. I det västerländska samhället, där patriarkala strukturer ger män auktoritet över kvinnor (Connell 2003), menar jag att de intervjuade fotbollstjejerna har stor nytta av samtliga dessa egenskaper.

Sammanfattning och reflektion

Inledningsvis sammanfattar jag de fyra aspekter jag belyst i analysen, och därefter följer en avslutande reflektion kring frågeställningen.

(1) De fotbollstjejer som jag intervjuar har fått stöd och uppmuntran från både sina mammor och pappor. Mammorna har brutit mot den rådande genusordningen så till vida att de har spelat maskulina bollsporter och visat på en tydlig tävlingsorientering. En av mammorna har därtill varit fotbollstränare. Intervjupersonerna skiljer sig därmed både från de flickor Dahlgren och Dahlgren (1990) studerar, som nästan helt saknar stöd från mammorna, och från de engelska, norska och tyska kvinnliga elitfotbollsspelare som Bunuel et al (1999) studerar. De senare har enbart haft stöd från män. Intervjupersonernas sociala bakgrund, eller habitus fungerar alltså som en pushfaktor. Med Strykers (Stets & Turner 2005) identitetsteori visar jag att den starka positiva bekräftelse som föräldrarnas stöd innebär och de framgångar intervjupersonerna rönt inom sporten, har stärkt tjejernas identitet som fotbollsspelare. Omgivningens negativa reaktioner till trots har de fortsatt att spela fotboll.

(2) Förebilderna, gemenskapen, och den framtida karriären inom fotbollen utgör de pullfaktorer som motiverar tjejerna i mitt material att spela fotboll. Fem av intervjupersonerna har båda eller en av sina föräldrar som förebilder. Endast två nämner damfotbollsspelare som förebilder. Detta kan bero på bristande bevakning av damfotboll i medierna, men också på det faktum att damfotbollens tillväxt har lett till förbättrad träning och ökad konkurrens, vilket i sin tur medfört en kvalitetshöjning, och att spelarna i mitt material redan nu förutspås bli bättre än dagens svenska damfotbollsstjärnor. Fotbollstjejerna i mitt material understryker vikten av att känna gemenskap och ha kul samtidigt som de gör en individuell målmedveten satsning på fotbollskarriären. Från damfotbollens begynnelse har dess sociala funktion betonats, till skillnad från herrfotbollen som skulle stärka mannens karaktär och fysik. Än idag finns olikhetstänkandet i Riksidrottsförbundets (RF) handlingsprogram. Kvinnliga idrottare konstrueras som relationsorienterade, medan tävlingsidrotten är inriktad på prestation och hård träning. Detta leder till en grundläggande konflikt för framför allt yngre kvinnliga idrottare. Intervjupersonernas tal om det (traditionellt feminina) socialas betydelse tolkar jag som ett sätt att uppväga den (traditionellt maskulina) individuella satsningen, för att på så sätt upprätthålla den gängse genusordningen. I en jämförelse mellan två manliga tränare framkommer att flicklagstränaren betonar det sociala, och pojklagstränaren betonar individuell prestation och tävling. Mitt empiriska material visar att relationsorientering är något som lärs ut till fotbollstjejerna och alltså inte något "naturligt", som RF: s handlingsprogram gör gällande. Trots deras ålder och den höga nivå tjejerna i materialet ligger på tycks tyngdpunkten ända tills för ett par år sedan legat på föreningsfostran istället för tävlingsfostran.

(3) Inledningsvis talar intervjupersonerna om skillnaderna mellan dam- och herrfotbollen i termer av biologiska skillnader: män har större muskler än kvinnor. Dam- och herrfotboll ses som väsensskilda. Å ena sidan kan man alltså skönja en syn på skillnaderna mellan dam- och herrfotboll som "naturliga" dvs. oberoende av social och kulturell påverkan. Å andra sidan tar intervjupersonerna sammantaget upp en mängd ytterligare orsaker till skillnaderna, som samtliga beror på just historiska, sociala och kulturella strukturer: damfotbollens korta historik, få flicklag vilket ger mindre konkurrens, en träning av flicklagen som är mer inriktad på lagandan och att ha skoj än på individuella prestationer, samhällets konservativa syn på damfotboll och mediernas underlåtenhet att rapportera om damfotboll. I sitt egna upprepade tal om männens överlägsenhet och poängterande av dam- respektive herrfotbollen som omöjliga att ens jämföra bidrar dock intervjupersonerna själva till de patriarkala strukturernas reproduktion. Även överlappningen mellan kvinnors och mäns skicklighet i att spela fotboll behandlas. Många kvinnor är bättre än många män på att spela fotboll, och härmed närmar sig dam- och herrfotbollen, som tidigare beskrevs som väsensskilda, varandra.

(4) Intervjupersonerna menar att fotbollstjejer i jämförelse med andra tjejer generellt är tuffare mentalt, har bättre självförtroende och har lättare att samarbeta med nya människor. Enligt intervjupersonerna har de stor nytta av dessa egenskaper även utanför fotbollen. Samtliga de uttryck för det kvinnliga varats typiska kroppsliga stil som beskrivs av Young (2000) överskrids av fotbollstjejerna i min undersökning. Fotbollstjejerna har tydligare kroppsspråk även utanför planen. De är fysiskt tuffa och orädda, beslutsamma och till viss del aggressiva. Young menar att kvinnors "allmänna avsaknad av tilltro till våra kognitiva resurser och vår ledarskapsförmåga" (Young 2000, s 276) till en del kan bero på tvivlet på den egna kroppens förmågor. För de intervjuade fotbollstjejerna skulle det omvända gälla: deras tilltro till sina egna kognitiva resurser och sin ledarskapsförmåga ökar parallellt med deras tilltro till den egna kroppens förmåga. Detta stöds även av Bourdieu, som menar att idrottens praktiker förkroppsligas i habitus, och genom intensivt idrottande förändras utövarens dispositioner (Bourdieu 1999a). Intervjupersonerna går från att vara objekt för andras blickar till att bli aktiva, agerande subjekt.

Mot bakgrund av ovanstående menar jag att i fotbollstjejernas tal om sig själva, i en elitklubb i en traditionell manssport, är deras starka självbild central. Central är också den kamp som enligt Bourdieu (1997) förs inom idrottens fält, om monopolet att fastställa definitionen av den legitima fotbollspraktiken och den legitima spelarkroppen. Den kamp jag syftar på inleds när kvinnorna träder in på herrfotbollens arena. Den förs i RFs

handlingsprogram, i medierna, på fotbollsplanerna, i de tidigare studier av fotboll jag refererar till, och i denna studie. Den återfinns också i intervjupersonernas tal om skillnader mellan dam- och herrfotboll, om kvinnliga och manliga förebilder och om varför de spelar fotboll. Fotbollstjejerna i materialet överskrider gränserna för den feminina normen. Genom fotbollstjejernas sätt att agera fysiskt och mentalt blir den feminina normen instabil, och en förändring av normen är möjlig. Samtidigt motverkas förändringen av mediernas tröghet, omgivningens konservativa syn på tjejer som spelar fotboll samt sist men inte minst av idrottsrörelsens fasthållande av en traditionell syn på kvinnor och män som två skilda, inbördes homogena grupper. Under arbetet med uppsatsen har i svenska medier pågått en diskussion om etik inom den manliga idrottsvärlden. Under en hockeylandslagssamling har tre unga manliga spelare idkat sex med en ung, kraftigt berusad kvinna på spelarhotellet. Den sexistiska machokultur som existerar i idrottsvärldens manliga omklädningsrum kritiserar (bl.a. av etnologen Jesper Fundberg i "Gomorrön Sverige" 2005, SVT1 15 februari). Jag menar att en öppnare syn där tjejer och killar inom idrotten ges samma möjligheter att vara både socialt orienterade och tävlingsorienterade har alla allt att vinna på.

Bunuel et al (1999) menar att den påverkan fotbollsspelet har på konstruktionen av femininitet bland de kvinnor de studerar endast är tillfällig. När de blir äldre väljer de istället en traditionell heterosexuell femininitet. I en fortsatt undersökning vore det intressant att följa fotbollstjejerna i mitt material, och se hur de förhåller sig till den normativa femininiteten när de blir äldre.

Litteraturförteckning

- Ambjörnsson, F. (2004). I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer. Finland: Ordfront.
- Citerar Butler, J. (1991). "Imitation and Gender Insubordination." I Fuss, I. D. (Red.), Inside/Out. Lesbian Theories, Gay Theories. New York: Routledge.
- Citerar Butler, J. (1993). Bodies That Matter: On the Discursive Limits of "Sex". New York: Routledge.
- Björklund, M. (2001). Från marginalisering till triumf. Lic.-avh. Uppsala Universitet.
- Bourdieu, P. (1999a). Den manliga dominansen. Uddevalla: Daidalos.
- Bourdieu, P. "Idrottsutövning och idrottskonsumtion." I Bourdieu, P. (1997). Kultur och kritik. Anföranden av Pierre Bourdieu. Uddevalla: Daidalos.
- Bourdieu, P. (1999b). Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlingsteori. Uddevalla: Daidalos.
- Bunuel, A., & Fasting, K., & Pfister, G., & Scraton, S. (1999). "It's Still a Man's Game? The Experiences of Top-Level European Women Footballers." International Review for the Sociology of Sport, 34 (2), 99-111.
- Charon, J. M. (2004). Symbolic Interactionism. An Interaction, An Interpretation, An Integration. USA: Prentice Hall.
- Citerar Shibutani, T. (1955). "Reference Groups As Perspectives." American Journal of Sociology, 60, 562-569
- Connell, R. W. (2003). Om genus. Uddevalla: Daidalos.
- Dahlgren, A., & Dahlgren, R. (1990). Kom igen flickor! (Rapport nr 18) Stockholm: Delegationen för jämställdhetsforskning, Statens ungdomsråd, Sveriges Riksidrottsförbund.
- Davies, K. (1999). "Närhet och gränsdragning – att nå andra sorters kunskaper genom deltagande observation." I Sjöberg, K. (Red.), Mer än kalla fakta. Lund: Studentlitteratur.
- Franzen, M. & Peterson, T. (2001). Critical Years? Football involvement and gender differences. Paper to the 5th ESA Conference, Helsinki, Finland.
- Fundberg, J. (2003). Kom igen, gubbar! Bjärnum: Carlsson Bokförlag.
- Gomorrön Sverige (2005). Jesper Fundberg i debatt om etik inom idrottsvärlden. Stockholm: SVT1 15 februari, (video: VHS)
- Gothlin, E. (1999). Kön eller genus? Göteborg: Nationella sekretariatet för Genusforskning.

- Gubrium, J. F., & Holstein, J. A. (1997). The New Language of Qualitative Method. New York: Oxford University Press.
- Hargreaves, J. (1994). Sporting Females: Critical Issues in the History and Sociology of Women's Sports. London: Routledge.
- Hjelm, J. (2004). Amasoner på planen. Svensk Damfotboll 1965-1980. Finland: Boréa Bokförlag.
- Koivula, N. (1999). Gender in Sport. Edsbruk: Stockholm Universitet, Psykologiska institutionen.
- Kvale, S. (1997). Den kvalitativa forskningsintervjun. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, H. (2003). Idrottens genus. Tillgänglig: < <http://www.idrottsforum.org/articles/larsson/larsson.html> > (05-05-07)
- Liedholm, M. (1999). Kvalitativ metod i olika design – en jämförelse. I Sjöberg K. (Red.), Mer än kalla fakta. Lund: Studentlitteratur.
- Madsen, A. (2000). "Mina år med MFF :s damlag." I Rosengren, J. (Red.), "De söta ljusblåa kickande kickorna". MFF Dam 30 år. Växjö: MFF.
- Mead, G. H. (1976). Medvetandet, jaget och samhället: från socialbehavioristisk ståndpunkt. Uppsala: Argos.
- Malmö FF Dam. Historik. Tillgänglig: <<http://www.mff.se/dam/historik.asp>> (05-05-07)
- Mohanty, C. T. (2002). "Med västerländska ögon. Feministisk forskning och kolonial diskurs." I Eriksson, C., & Eriksson Baaz, M., & Thörn, H. (Red.), Globaliseringens kulturer. Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället. Falun: Nya Doxa.
- Olofsson, E. (1989). Har kvinnorna en sportlig chans? Den svenska idrottsrörelsen och kvinnorna under 1900-talet. Kungälv: Umeå Universitet, Pedagogiska institutionen.
- Peterson, T. (2000). "Idrotten som integrationsarena?" I Rystad, G., & Lundberg, S. (Red.), Att möta främlingar. Kungälv: Arkiv förlag.
- Riksidrottsförbundet. (2004). Idrotten i siffror. PDF format. Tillgänglig: < <http://www.rf.se/t3.asp?p=14967> > (05-05-16)
- Riksidrottsförbundet. (2002). Idrott och integration. En statistisk undersökning 2002. PDF format. Tillgänglig: < <http://www.rf.se/t3.asp?p=53913> > (05-05-07)
- Riksidrottsförbundet. (2003). Kvinnor och män inom idrotten 2003 – Statistik från Riksidrottsförbundet. PDF format. Tillgänglig: < <http://www.rf.se/t3.asp?p=20337> > (05-05-07)
- Rosenberg, T. (2003). Queerfeministisk agenda. Alvesta: Atlas.

- Skeggs, B. (1999). Att bli respektabel. Uddevalla: Daidalos.
- Stets, J. E., & Turner, J. H. (2005). The Sociology of Emotions. USA: Cambridge University Press.
- Utbildningsdepartementet. (1994). Läroplan för det obligatoriska skolväsendet. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Wegerup, J. (2005). Damelvan. Pionjärerna, dramatiken och guldåren. Ett porträtt av svensk damfotboll. Uddevalla: Bokförlaget Forum.
- Young, I. M. (2000). Att kasta tjejkast. Borgå, Finland: Atlas.